

TALLINNA REAALKOOL

HELI VALGEVÄLI

142.C, REAAL-LOODUS-INSENEERIA ÕPPESUUND (12. KLASS)

EESTI NOORTE ETTEKUJUTUS HARIDUSSÜSTEEMIST AASTAL 2050 „HAKKAB LOOMA“ UNISTAMISTALGUTELE SAADETUD VISIOONIDE PÕHJAL

JUHENDAJA ÕP SIRET SIIM

SISSEJUHATUS

Kõigil on õppimise-õpetamisega isiklik kokkupuude, mistõttu on lõputult erinevaid arvamusi õppekavade uuendamise, õpetajate töökoormuse, digipöörde, tehisintellekti kasutuse, TI-hüppe ning õpilaste vaimse tervise kohta. Viimase paari aastaga on aga tänu reformidele hariduse aktuaalsus veelgi kasvanud, nii Eesti meedias kui ka poliitikas on see olnud üks peamisi teemasid. Kuigi Eesti haridussüsteemi peetakse rahvusvaheliselt edukaks, viitavad mitmed uuringud samal ajal õpilaste kõrgele stressitasemele, madalale koolirõõmule ja motivatsioonilangusele. See vastuolu – head õpitulemused ühelt poolt ning noorte subjektiivne rahulolematuse teiselt poolt – loob vajaduse uurida, kuidas noored ise hariduse tulevikku näevad ning milliseid muutusi nad oluliseks peavad.

Teema valik on oluline, sest noorte visioonid pakuvad ainulaadset sisevaadet haridussüsteemi arenguvõimalustesse, mida traditsioonilised õppekavade loomise protsessid sageli ei hõlma. 2025. aasta rahvaalgatuse „Hakkab looma“ unistamistalgutele saadetud visioonid on väärtuslik allikas, kuna need peegeldavad noorte spontaanseid ideid ja ootusi ilma formaalsete piiranguteta. Kuigi noorte kaasamist haridusotsustesse on viimastel aastatel rõhutatud nii Euroopa tasandil kui ka selle liikmesriikides eraldi, ei ole Eestis noorte tulekuvisionid hariduse vaatenurgast süstemaatiliselt analüüsitud. Seetõttu aitab käesolev uurimistöö täita lünga senises teadmises ning annab võimaluse mõista, millist haridussüsteemi noored ise tulevikus ette kujutavad ja kuidas see erineb nende kogemusest tänases koolis.

Käesoleva uurimistöö eesmärk on analüüsida Eesti noorte ettekujutust haridussüsteemist aastal 2050 „Hakkab looma“ unistamistalgutele saadetud visioonide põhjal ning võrrelda neid nägemusi praeguste riiklike tulevikuplaanidega. Analüüsi abil soovitakse paremini mõista, millised ootused ja vajadused noortel hariduse tuleviku suhtes esinevad. Töö aitab avada võimalikke põhjuseid, miks esineb vastuolu kõrgete õpitulemuste ja õpilaste rahulolu vahel.

Vastuste leidmiseks on püstitatud kaks uurimisküsimust:

uurimisküsimus 1: milline on Eesti noorte ettekujutus haridussüsteemist aastal 2050 „Hakkab looma“ unistamistalgutele saadetud visioonide põhjal;

uurimisküsimus 2: kuidas erinevad „Hakkab looma“ unistamistalgutele esitatud noorte visioonid praeguse haridussüsteemi tulevikuplaanidest?

Uurimistöö koosneb neljast peatükist: kaks teoreetilist peatükki, metoodika ülevaade ning analüüsi tulemused. Esimeses peatükis avatakse Eesti haridussüsteemi ning noorte arvamuse rolli õppekavade loomises ning teises unistamise aktiivset rakendamist ning rahvaalgatuse „Hakkab looma“ sisu ja toimimisprotsessi. Kolmas ja neljas peatükk on töö praktiline osa, kus kõigepealt tutvustatakse kasutatud metoodikat ja seejärel antakse ülevaade tulemustest. Analüüsiks kasutatakse tehisintellekti abistatud kvantitatiivset sisuanalüüsi, mis on 2025. aastal humanitaar- ja sotsiaalteadustele välja töötatud lähenemine.

Haridussüsteemi kirjeldamisel on peamisteks allikateks riiklikud dokumendid, nagu Eesti Vabariigi haridusseadus, riiklikud õppekavad ja Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) haridusvaldkonna arengukava 2021–2035, mille abil antakse ülevaade süsteemi ülesehitusest ja arengusuundadest. Statistiliste näitajate esitamisel on kasutatud statistikaameti, Haridussilma ja EHIS-e andmeid, õpilaste heaolu ja rahulolu käsitlemisel aga HARNO riiklikke rahuloluküsitlusi ning varasemaid teadusartikleid. „Hakkab looma“ projekti ja unistamise meetodi kirjeldamisel on tuginetud projekti ametlikele veebiallikatele, intervjuudele ning tulevikumõtlemist käsitlevatele teadusartiklitele, samas kui empiirilise osa analüüsis kasutatakse Citizen OS platvormilt kogutud andmeid ja metoodilisi tehnilisi allikaid.

Autor soovib tänada oma juhendajat Siret Siimu, kes vastas töö käigus tekkinud küsimustele ning oli suureks toeks teoreetilise osa korrastamisel. Uurimistööd toetas „Hakkab looma“ tiim, eriti Ede Schanck Tamkivi. Uurimistöö analüüsi valmimisele aitas kaasa TalTechi doktorant-nooremteadur Otto Mättas. Hea nõu eest empiirilises osas tänab autor Tea Vallimäed.

SISUKORD

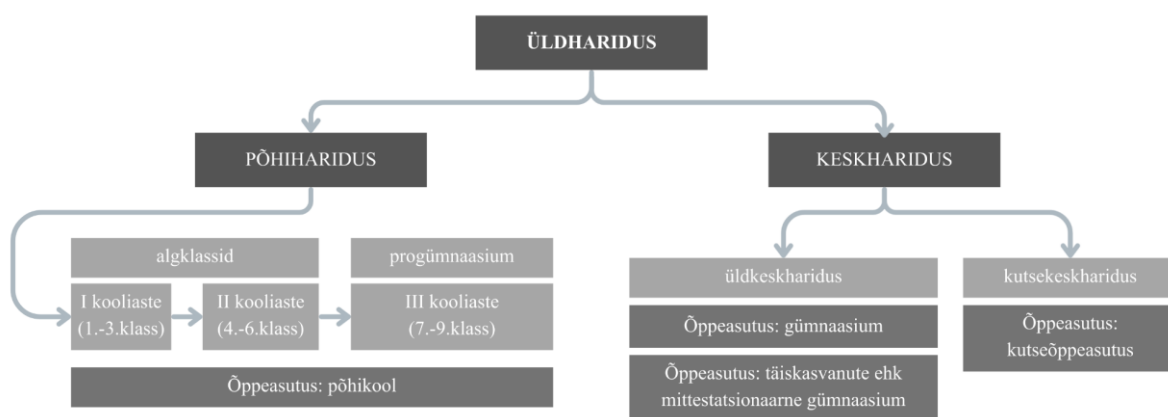
SISSEJUHATUS.....	1
1. HARIDUSSÜSTEEM	4
1.1. Eesti haridussüsteem	4
1.2. Õpilaste hinnang Eesti haridussüsteemile	6
1.3. Eesti haridus tulevikus	10
1.3.1. Plaanitavad riiklikud muutused haridussüsteemis	11
1.3.2. Teaduskirjanduses ja uuringutes välja toodud arendamist vajavad valdkonnad Eesti haridussüsteemis	12
2. UNISTAMISE AKTIIVNE RAKENDAMINE	14
2.1. Ülevaade „Hakkab looma“ unistamistalgutest	14
2.1.1. Andmete kogumise protsess	14
2.2. Unistamine kui plaanide loomise vahend	15
3. METOODIKA	17
3.1. Valim	17
3.2. Kvantitatiivne sisuanalüüs	18
4. EESTI NOORTE UNISTUSED TULEVIKU HARIDUSEST	21
4.1. Noorte visioon haridussüsteemist	21
4.2. Erinevused praegusest olukorrast	23
KOKKUVÕTE JA ARUTELU	26
KASUTATUD ALLIKAD	28
LISA 1. EESTI HARIDUSSÜSTEEMI TUGEVUSED JA NÕRKUSED VALDKONNITI	34
LISA 2. KIRJAVAHETUS ROBERT PAPPÉLIGA „HAKKAB LOOMA“ PROJEKTI ANALÜÜSIST	38
LISA 3. KOODIRAAMAT	42
RESÜMEE	48
ABSTRACT	49

1. HARIDUSSÜSTEEM

Käesolevas peatükis käsitletakse Eesti haridussüsteemi ning noorte arvamuse rolli õppekavade loomises. See annab ülevaate, et uurimistöö hilisemas Eesti noorte unistuste analüüsis oleks võimalus teha asjakohaseid järeldusi. Esimeses alapeatükis antakse ülevaade Eesti haridussüsteemi ja selle toimimise kohta. Teises hinnatakse õpilaste rahulolu praeguse haridussüsteemiga. Kolmandas tehakse kokkuvõte Eesti hariduse tulevikuplaanidest.

1.1. Eesti haridussüsteem

Eesti haridussüsteem koosneb mittekohustuslikust alusharidusest ning kohustuslikust üldharidusest. Alushariduse omandavad pooleteise kuni seitsme aastased lapsed koolieelses lasteasutuses (lasteaed või -hoid), mis ei ole lastele riiklikult kohustatud.¹ Kohustuslik üldharidus koosneb põhi- ja keskharidusest, mis omakorda jagunevad viieks alamüksuseks. Keskharidus tuleb omandada ühes kolmest õppeasutusest: gümnaasiumis, täiskasvanute ehk mittetatsionaarses gümnaasiumis või kutseõppeasutuses (joonis 1).

Joonis 1. Üldhariduse jagunemine (Haridus- ja teadusministeerium, 2025a)

Ajalooliselt on Eestis haridust peetud oluliseks väärtuseks ja alustalaks parema tuleviku loomisel (Haridus- ja teadusministeerium, 2023, lk 1). Tänapäeval on „Eesti Hariduse eesmärk:

- 1) luua soodsad tingimused isiksuse, perekonna, eesti rahvuse, samuti rahvusvähemuste ja Eesti ühiskonna majandus-, poliitilise ning kultuurielu ja loodushoiu arenguks maailma majanduse ja kultuuri kontekstis;
- 2) kujundada seadusi austavaid ja järgivaid inimesi;
- 3) luua igaühele eeldused pidevõppeks.“²

Eesti Vabariigi põhiseaduses, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis ja Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud põhimõtete kohaselt tugineb Eesti ühiskond humanistlikele

¹ Eesti Vabariigi haridusseadus (RT I, 09.01.2025, 22) § 24 lõige 1

² Eesti Vabariigi haridusseadus (RT I, 09.01.2025, 22) § 2 lõige 3

väärtustele (Haridus- ja teadusministeerium, 2019). Põhiharidusel on nii hariv kui ka kasvatav ülesanne, eesmärk on tagada õpilase eakohane tunnetuslik, kõlbeline, füüsiline ja sotsiaalne areng ning tervikliku maailmapildi kujunemine. Põhikooli lõpetamise tingimused on loovtöö koostamine, õppekava läbimine vähemalt rahuldavalt, s.o aasta hinded, kolme põhikooli lõpueksami (eesti keele või eesti keele kui teise keele, matemaatika ja õpilase valikul ühe eksami) edukas sooritamine, s.o vähemalt 50%³. Nende tingimuste mittetäitmisel rakendatakse lisa-aasta või väljastatakse vanema soovil tunnistus. (Haridus- ja teadusministeerium, 2025b) Üldkeskharidus jätkab põhikoolis toimunud väärtuskasvatust, kujundades eelkõige väärtushoiakuid ja -hinnanguid, mis on isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoomimise aluseks. Tähtsustatakse väärtusi, mis aitavad kaasa ühiskonna inimvara ning riigi majanduse arengule⁴. Kutsekeskharidusõppe eesmärk on üldhariduslike ja kutse- või erialaste teadmiste, oskuste ning väärtushoiakute omandamine, mis loovad õpilasele eeldused tööle asumiseks õpitud kutseala valdkonnas ja õpingute jätkamiseks järgmisel kutse- või haridustasemel⁵. Poiste väljalangevus põhikoolist on võrreldes tüdrukutega kaks korda suurem, näiteks aastal 2015 oli see poiste seas 0,7% ja tüdrukutel 0,3% (Valk, 2016, lk 5). Võrreldes põhikooli lõpetajate õppeedukust poiste ja tüdrukute vahel on poiste tulemused madalamad, vähem poisse jõuab keskharidusõppesse. Poiste madalamad tulemused põhikoolis ei tulene erinevustest võimetes, vaid hoiakutest õppimise suhtes. (Haridus- ja teadusministeerium, 2021)

2015. aastal läks pärast põhikooli lõpetamist kohe edasi õppima 96% õpilastest, kellest gümnaasiumisse läks 82% tüdrukutest ja 61% poistest, kusjuures kutsekeskharidusse läks 15% tüdrukutest ja 35% poistest (Statistikaamet, 2025c; Haridussilm, 2025a).

2024. aastani oli koolikohustus vaid põhikooli lõpuni, alates 2025/2026. õppeaastast kehtiv seadus laiendab õpikohustuse kõigile 7–18-aastastele noortele ehk kohustus loetakse nüüd täidetuks kesk- või kutsehariduse omandamisel või piirvanuse täitumisel. Noorel on põhikoolijärgselt võimalik jätkata õpinguid viiel õpirajal: lisaõppes, gümnaasiumis, kutsekeskhariduses, kutse- või ettevalmistavas õppes (mis alates 2026. sügisest asendab kutsevalikuõppe). Hetkel saavad kõik õpilased, kes põhikooli õpiväljundite hindamisel lävendit ei saavuta, täiendavat tuge oskuste ja teadmiste omandamiseks lisa õppeaastal. Alates 2026. aasta kevadest tuleb pärast põhikooli õpinguid jätkata järgmisel haridustasemel, kui ükski kool õpilase avaldust ei aktsepteeri on vaja läbida ettevalmistav õpe. (Haridus- ja teadusministeerium, 2025b; Haridus- ja teadusministeerium, 2026)

³ Põhikooli riiklik õppekava (RT I, 06.05.2020, 51) § 3 lõige 1 ja 3

⁴ Gümnaasiumi riiklik õppekava (RT I, 29.08.2014, 21) § 2 lõige 2

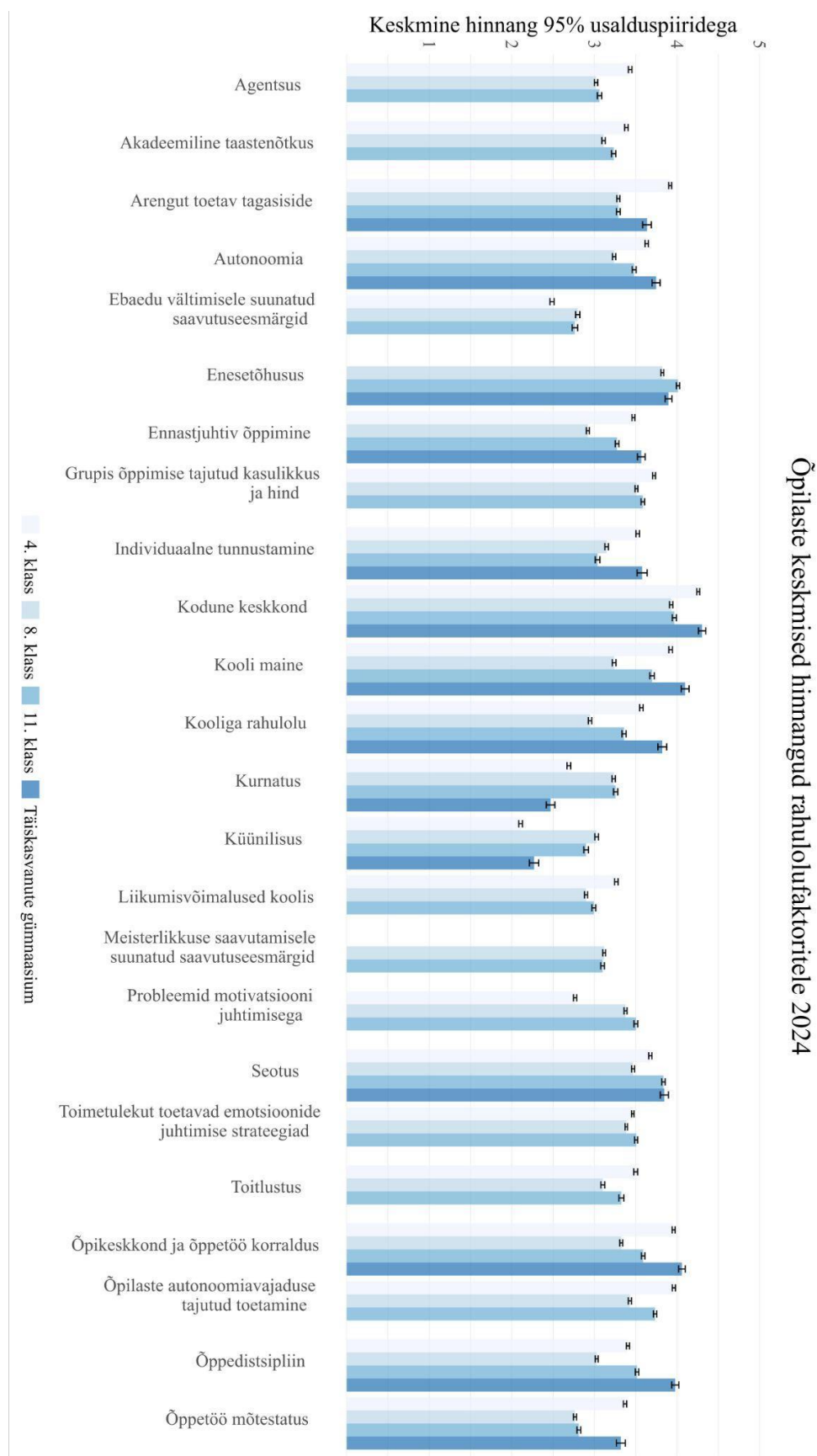
⁵ Kutsekeskhariduse riiklik õppekava (RT I, 10.04.2025, 16) § 4 lõige 1

Eesti haridussüsteemi eesmärk on toetada isiksuse mitmekülgset arengut, väärtuskasvatust ning luua eeldused elukestvaks õppeks (Eesti Vabariigi haridusseadus, 2025; Haridus- ja teadusministeerium, 2025a). Need väärtuskasvatuste eesmärgid tuleb aga omandada õpilasel paralleelselt aine omandamisega tundides ja kooliväliste tegevustega, seega konkreetseid suuniseid, kuidas ja mida õpetada, pole. Haridussüsteemis ka ei kontrollita nende oskuste eakohast omandamist.⁶ Põhihariduse järel jätkab enamik noori õpinguid üld- või kutsekeskhariduses (Statistikaamet, 2025c). Kuigi enamik üldkeskhariduse õpingute alustajatest jõuab haridustaseme omandamiseni, on kutsekeskhariduses omandajate osakaal madalam, mis viitab vajadusele süsteemsema toe järele põhikoolijärgses hariduses (Statistikaamet, 2025c; Õpetajate leht, 2025). 2024. aastal vastu võetud õpikohustuse laiendamine kuni 18. eluaastani on oluline hariduspoliitiline samm kaasatuse suurendamiseks ning haridusliku ebavõrdsuse vähendamiseks (Haridus- ja teadusministeerium, 2025c).

1.2. Õpilaste hinnang Eesti haridussüsteemile

Eesti 15–16-aastaste noorte hinnang koolikeskkonnale ja -kogemusele on pigem negatiivne, eriti tüdrukute seas (Korpinen, 2010). 15 aastaga on olukord veidi paranenud, kuid endiselt on valdkondi, millega õpilased rahul ei ole. Õpilased näevad kõige suuremate probleemidena järgnevaid tegureid: ebaedu vältimise meetodid, küünilisus, kurnatus, motivatsiooni juhtimine, õppetöö mõtestatus, toitlustus, meisterlikkuse saavutamine (joonis 2).

⁶ Põhikooli riiklik õppekava (RT I, 23.12.2025, 6) § 4 lõige 3

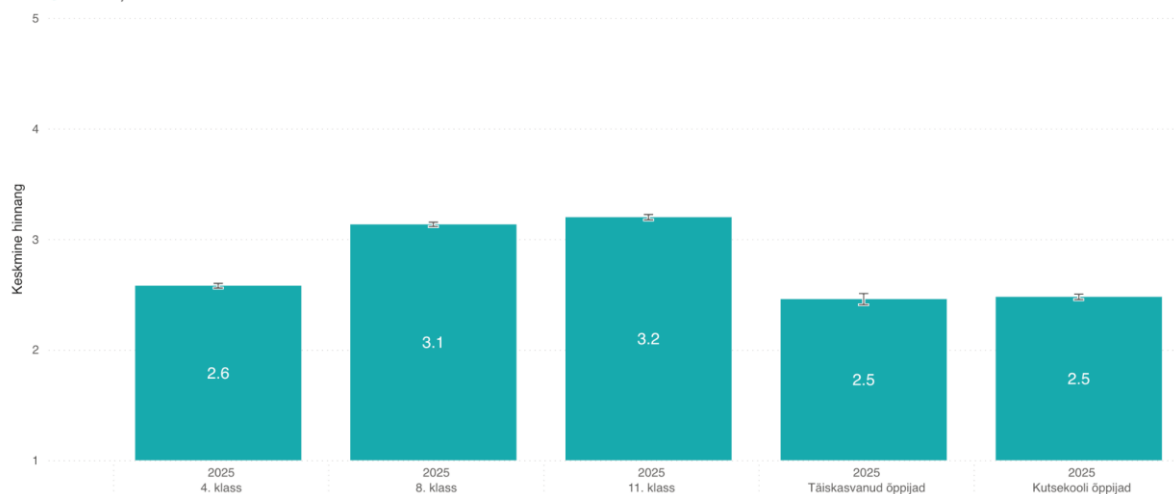
Joonis 2. Õpilaste keskmine hinnang rahulolufaktoritele 2024 (HARNO, 2024)

Samasugune seos tuli välja ka 2025. aasta tulemustest, kus rahulolu kooliga langes selliste näitajate lõikes nagu küünilisus (2,44) ja kurnatus (2,78) igas uuritud vanuserühmas (4. klass, 8. klass, 11. klass, täiskasvanud õppijad, kutsekooli õppijad) (joonis 3, joonis 4). Need näitajad on esitatud negatiivsete lausetega, kus madalam hinnang on parem. (Haridussilm, 2025b)

Faktor: Kurnatus* | Taustatunnus: Kõik

Tegemist on negatiivse väitega, mille puhul on madalam hinnang parem.

Kõik ● kõik vastajad

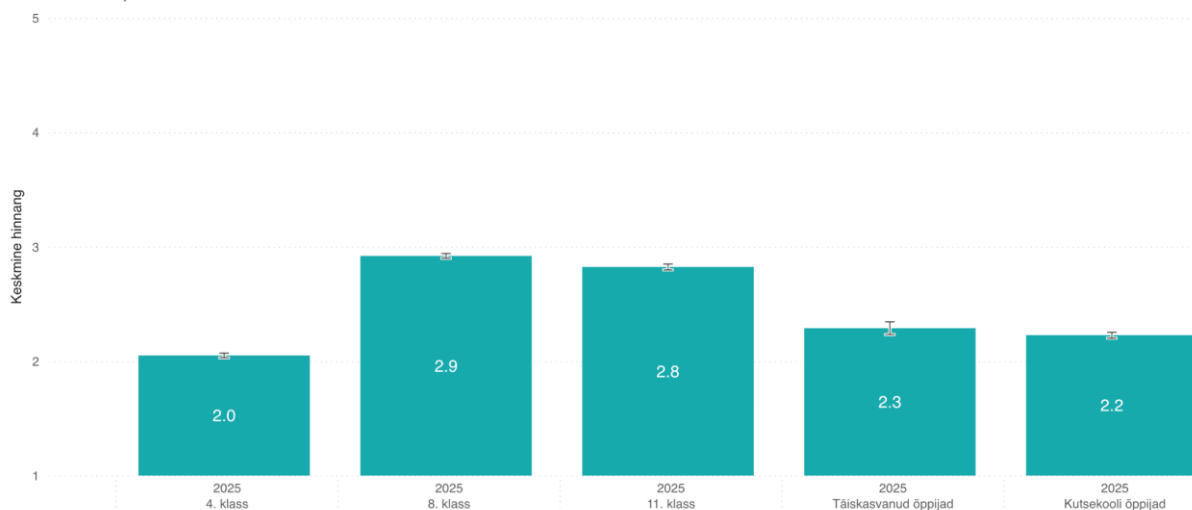

Joonis 3. Õpilaste keskmine hinnang näitajale „kurnatus“ koolikeskkonnas (Haridussilm, 2025b)

Faktor: Küünilisus* | Taustatunnus: Kõik

Tegemist on negatiivse väitega, mille puhul on madalam hinnang parem.

Kõik ● kõik vastajad

Joonis 4. Õpilaste keskmine hinnang näitajale „küünilisus“ koolikeskkonnas (Haridussilm, 2025b)

Rahulolufaktorid on loodud erinevate teemalausete alusel, millele vastajad pidid andma samastumisehinnangu skaalal 0–5. Laused erinesid 4. klassi õpilaste küsimustikes sõnastuselt, kuid mitte sisult. Faktorite teemalaused on välja toodud tabelis 1.

Tabel 1. Näitajate teemalaused

Rahulolufaktor	Teemalaused
Laused kõigil vastajatel	
Küünilisus	Tunnen, et olen kaotanud huvi õppimise vastu.
	Ma ei taha enam koolis õppida.
	Kahtlen pidevalt, kas mu õpingutel on mingit mõtet.
Kurnatus	Tunnen, et olen koolitöödega üle koormatud.
	Kooliga seotud probleemide tõttu magan öösel sageli halvasti.
Laused vastajatel 4., 8. ja 11. klass	
Ebaedu vältimise meetodid	Kui mul õppides midagi valesti läks, muretsesin, et olen teiste õpilaste arvates rumal.
	Kui ma tegin õppides mõne vea, kartsin, et õpetaja ja teised õpilased peavad mind rumalaks.
Motivatsiooni juhtimine	Mul oli raske koolitöödega etteantud ajaks valmis jõuda.
	Mul oli raske jätta kõrvale meeldivaid tegevusi ja õppimisega alustada.
	Unustasin mõne õppeülesande tegemata.

(Haridussilm, 2025b)

Samad murekohad on näha ka detailsemalt ja ajas süvenevalt: õpilaste rahulolematuse koolis õpituga tõusis 8-, 10- ja 12-aastaste laste hulgas vastavalt 2,40%, 4,28% ja 8,83% (Rees *et al.*, 2020, lk 67). 12-aastaseid, kes on oma õpilaseluga väga rahul, on kümnendiku võrra vähem kui 10-aastaseid (SA Eesti Koostöö Kogu, 2023, lk 199). Eestis langeb õpilaste heaoluhinnang vanuse kasvades ligi 20%, mis on võrreldes teiste riikidega üks suurimaid (SA Eesti Koostöö Kogu, 2023). Kui kuuenda klassi õpilaste jaoks on loodusteaduste tund pea poolte õpilaste jaoks nauditav, siis üheksandaks klassiks naudib keemia/füüsika õppimist vaid kolmandik õpilasi (Teppo *et al.*, 2021). Loomulikult on palju põhjuseid, miks ainete populaarsus võib langeda, kuid üks tähenduslikemaid neist on õpetaja ja õpilaste vaheline koostöö, sh

mõõdukas seoses õppetööd takistavad käitumised (Kitsing *et al.*, 2015). On leitud positiivne korrelatsioon õpilaste koolis käimise meeldivuse ja õpetajate-kaasõpilaste vaheliste heade suhete vahel (joonis 5).

Joonis 5. Laste hinnangud koolimeeldivusele õpilaste ja õpetajatega suhete põhjal (grupi keskmine hinnang võrreldes üldise keskmisega) (Novaator, 2025; Harrik, 2023)

Eesti õpilaste hinnang koolikeskkonnale ja -kogemustele on valdavalt negatiivne ning seotud eelkõige kurnatuse, küünilisuse ja motivatsiooniprobleemidega, mida on täheldatud nii varasemates kui ka uuemates uuringutes (Korpinen, 2010; Haridussilm, 2025b). Kuigi ajas on märgata mõningast paranemist, on püsivad madalalt hinnatud valdkonnad õppetöö mõtestatus, ebaedu vältimise võimalused ja meisterlikkuse saavutamine (HARNO, 2024). Rahulolu kooliga väheneb vanuse kasvades ning see avaldub eriti selgelt negatiivses suhtumises loodusainetesse (Teppo *et al.*, 2021; Rees *et al.*, 2020). Samas kinnitavad mitmed uuringud, et head suhted õpetajate ja kaasõpilastega suurendavad oluliselt koolirõõmu ning toimivad olulise kaitsetegurina õpilaste heaolu kujunemisel (Kitsing *et al.*, 2015; HARNO, 2021). Rahvusvaheliste andmetega võrreldes on õpilaste heaoluhinnangute langus Eestis üks Euroopa suurimaid, mis juhib tähelepanu koolikeskkonna psühhosotsiaalsele kvaliteedile (SA Eesti Koostöö Kogu, 2023).

1.3. Eesti haridus tulevikus

Järgnevas peatükis antakse esmalt ülevaade Eesti riigi plaanidest seoses haridussüsteemi arenguga ning sellest, milliseid valdkondi peavad probleemseks teadlased ja uuringud. Lõpus avatakse mõlema perspektiivi kattuvusi.

1.3.1. Plaanitavad riiklikud muutused haridussüsteemis

Euroopa Liidu hinnang Eesti haridussüsteemile on üldjoontes positiivne – Eesti on ainus liikmesriik, kes on saavutanud põhioskuste eesmärgid kõigis kolmes valdkonnas: lugemises, matemaatikas ja loodusteadustes. Samal ajal rõhutatakse vajadust tegeleda haridussüsteemist varajase lahkumise vähendamise, õpetajate järelkasvu ning kõrgelt kvalifitseeritud spetsialistide puudusega, eriti loodus- ja tehnoloogiavaldkondades. Nende probleemide lahendamiseks on Eesti algatanud mitmeid riiklikke reforme ja teinud investeeringuid: kohustusliku haridustee pikendamine 18. eluaastani, kutsehariduse reform ja mikroqualifikatsioonide süsteemi arendamine, meetmed õpetajate järelkasvu toetamiseks ning loodusteaduste, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika (LTT) valdkonna spetsialistide arvu suurendamiseks. (Euroopa Komisjon, 2025) Euroopa Liidu üldine suund hariduse tulevikku planeerides on eelkõige seotud elukestva õppe, õppija mugavuse ja eneseteostusvajadusega (OECD, 2022). Seda peegeldab ka Eesti haridusvaldkonna arengukava 2021–2035. Arengukava üldeesmärk on, et Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut. Kõik need väärtused on rohkemal või vähemal määral välja toodud ka riiklikes õppekavades. Arengukava kohaselt peab alal hoidma ja edasi arendama Eesti haridussüsteemi tugevusi ning leidma lahendused kitsaskohtadele, mis jagunevad üldjoontes kolmeks kategooriaks (vt lisa 1). (Haridus- ja teadusministeerium, 2021) Kolme kategooriasse jagatud probleemide lahendamiseks on omakorda välja pakutud järgmised tegevussuunad:

- „Õpivõimalused on valikuterohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemete ja -liikide vahel.“ (Haridus- ja teadusministeerium, 2021, lk 13)
 - Kavas on korrastada haridusvõrk, ühtlustada standardid, toetada õppijaid ning suurendada pedagoogiliste töötajate mobiilsust ja rahvusvahelist koostööd. (Haridus- ja teadusministeerium, 2021)
- „Eestis on pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe.“ (Haridus- ja teadusministeerium, 2021, lk 18).
 - Kavas on rakendada nüüdisaegset õpikäsitust, mille kohaselt õppimine on aktiivne ja koostööine elukestev protsess. Lisaks luuakse turvaline ja toetav õpikeskkond, arendatakse üld- ja tulevikupädevusi, tagades eesti keele ja kultuuriruumi tugevus ning uuendada õpetajate ja juhtide töö-, karjääri- ja koolitusmudeleid. (Haridus- ja teadusministeerium, 2021)
- „Õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele.“ (Haridus- ja teadusministeerium, 2021, lk 24)

- Kavas on luua hariduse digilugu oskuste ja õpiteede hindamiseks, laiendada õppimisvõimalusi ning tugevdada koostööd hariduse, tööturu ja innovatsiooni vahel, arendades samal ajal digioskusi kõigis eagruppides. (Haridus- ja teadusministeerium, 2021)

Käesolev alapeatükk näitab, et „Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035“ seab Eesti haridussüsteemi arendamise keskmesse õppija mitmekülgse arengu, elukestva õppe ning ühiskonna ja tööturu vajadustega arvestamise. Arengukava rõhutab vajadust säilitada haridussüsteemi tugevused ning lahendada senised kitsaskohad, keskendudes eelkõige õpivõimaluste kättesaadavusele ja paindlikkusele, õpetajate ja koolijuhtide professionaalsele arengule ning õppijast lähtuva õpikäsituse rakendamisele. Samuti nähakse hariduse arendamisel olulise suunana digipädevuste arendamist ning koostöö tugevdamist hariduse, tööturu ja innovatsiooni vahel, et tagada õpivõimaluste vastavus ühiskonna arenguvajadustele. Seeläbi loob arengukava raamistiku Eesti haridussüsteemi pikaajaliseks ja süsteemseks uuendamiseks. (Haridus- ja teadusministeerium, 2021)

1.3.2. Teaduskirjanduses ja uuringutes välja toodud arendamist vajavad valdkonnad Eesti haridussüsteemis

Eestis on tehtud mitmeid uuringuid, millest eelmainitud arengukava peaks lähtuma. Eelkõige tuleb reformida hindamis- ja keelepoliitikat nii, et see toetaks kõiki õpilasrühmi (eriti vene keelt emakeelena kõnelevaid õpilasi) ning tugevdaks koostööd eestikeelsete ja üleminekukoolide vahel. Kuigi vene emakeelega õppijad on teinud edusamme, märgib uuring, et nende õppijate tulemused jäävad mõningal määral maha neist õpilastest, kelle emakeel on eesti keel. (Khavenson, Carnoy, 2016, lk 2–4) Tulemustest ilmneb ka lõhe kõrgemate ja madalamate sotsiaalkultuurilise taustaga (SCS) õpilaste vahel. Kehvema taustaga õpilaste edusammud olid eri ainete lõikes kõikuvamad: lugemises nähti suuremat tõusu ka madalama SCS grupis, kuid matemaatikas olid nende tulemused selgelt kehvemad. Eesti õppekeelega koolide tulemused on paremad kui vene õppekeelega koolidel. (Haridus- ja teadusministeerium, 2022) „Ükskõik, mida me täpsemalt vaatame: PISA testi tulemusi või nende õpilaste osakaalu, kes omandavad Eestis akadeemilise kõrghariduse, tuleb erinevus välja selle põhjal, kas õpilane on õppinud vene- või eestikeelses koolikeskkonnas,“ kommenteeris olukorda Tartu Ülikooli rahvastikugeograafia professor Tiit Tammaru (Terevisioon, 2024). Toodi välja ka seda, et Eestis on palju lapsi, kelle vanematel ei ole tugevaid hariduslikke väärtusi ja võimalusi oma lapsi lisaõppeks toetada, mispärast tekib hariduslik lõhe perekondliku tausta tõttu. Seejuures on emade nii positiivne kui negatiivne mõju lapse haridustee kujundamisel isade omast veidi suurem (Terevisioon, 2024).

Eesti õpetajate ja juhtide koolitamisest ei piisa, et professionaalset arengut reaalselt ellu viia. Selleks, et õpetajad ja koolijuhid võtaksid kaasaegsed meetodikad omaks, on vaja süsteemi

tugevat sisemist muutust, jätkates õpetajate ja koolijuhtide koolituse arendamist, keskendudes metoodikatele, mis kaasavad õpilasi aktiivõppesse, kriitilist mõtlemist, projektõpet ja tehnoloogia kasutamist. Seejuures ei tohi unustada regulaarselt hinnata seda, kuidas need koolitused tegelikult klassiruumis mõjuvad. (British Council, 2021, lk 2–3; SA Eesti Koostöö Kogu, 2026, lk 14, 17) Seda probleemi illustreerivaks näiteks on vähenev kvalifitseeritud õpetajate arv üldhariduskoolides. 45,5% kõigist ja 49% alla 30-aastastest õpetajatest plaanib järgmise viie aasta jooksul ametist lahkuda. Noorte lahkumine õpetajaametist loob vananeva õpetajaskonna: Eesti keskmine õpetaja on 49,3-aastane naine; ligi 51% õpetajatest on üle 50 aasta vanad. Noortest õpetajatest vaid umbes 35% planeerib seda ametit oma karjäärina, samal ajal on Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) riikides see näitaja keskmiselt 58%. Sellist ametist lahkumist määrab enim tööelu kvaliteet (SA Eesti Koostöö Kogu, 2026, lk 386). Eelmainitud ilminguid saab võtta kokku sellega, et vaid 20% Eesti õpetajatest tunnevad, et nad on Eesti ühiskonnas väärtustatud. (Kallas, K. *et al.*, 2025, lk 9, 24, 26)

Kõrged PISA tulemused on Eesti hariduse kvaliteedi näitaja, kuid see tähendab, et õpilased tunnevad survet saavutada häid testitulemusi, selmet tähtsustada pikemas perspektiivis olulisi hariduslikke eesmärgi nagu loovus, sotsiaal-emotsionaalne areng ja kodanikuoskused (Breakspear, 2014, lk 3). Ka rahvusvahelised uuringud näitavad, et Eesti õpilased on võrreldes teiste riikidega targad, kuid samal ajal ülekoormatud ja läbipõlemise ohus. Eesti inimarengu aruanne (2023) tõi esile, et 70% Eesti õpilastest peab õppekoormust liiga suureks, 67% tunneb end pidevalt väsinuna, 33% ei taha koolis käia (Eesti Koostöö Kogu, 2023). Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuringud näitavad psüühiliste probleemide tõusu. Suurt osa õpilastest vaevavad ärevus, stress, depressioon, uneprobleemid ja keskendumisraskused. (Grinberg, 2017)

Eesti riikliku haridusreformi eesmärgid ja haridusuurijate järeldused kattuvad peamiselt õpetajate ja koolijuhtide professionaalse arendamise, haridusliku võrdsuse suurendamise ning õppijate praktiliste oskuste, sh digipädevuste, olulisuse rõhutamise osas (Khavenson, Carnoy, 2016; Haridus- ja teadusministeerium, 2022; Kallas *et al.*, 2025). Samas osutavad mitmed uuringud jätkuvatele probleemidele õppekeele ja sotsiaal-kultuurilise tausta põhjustatud hariduslikes lõhedes ning õpetajaskonna vananemises ja järelkasvu puuduses, mis seavad kahtluse alla reformide pikaajalise mõju (Khavenson, Carnoy, 2016; Tammaru, 2024). Lisaks toovad Eesti inimarengu aruanne ja kooliõpilaste tervisekäitumise uuringud esile õpilaste suure õppekoormuse, vaimse kurnatuse ja psüühiliste probleemide sagenemise, mis ei ole riiklikes arengukavades piisavalt selgesõnaliselt esile tõstetud (Eesti Koostöö Kogu, 2023; Grinberg, 2017). Seetõttu viitavad uuringutulemused vajadusele siduda hariduspoliitilised eesmärgid senisest tugevamalt tõenduspõhise rakendamise ja reformide mõju süstemaatilise hindamisega koolipraktikas.

2. UNISTAMISE AKTIIVNE RAKENDAMINE

Käesolevas peatükis selgitatakse, milles seisnes osalusprojekt „Hakkab looma“, mis viis 2025. aastal läbi üle-eestilised talgud, mille käigus koguti nelja kuuga üle 6000 eestlaste unistusi tulevikust aastal 2050. Projekti sisu ja toimimisprotsess annab ülevaate sellest, millised on noorte arvamused kooli- ja haridussüsteemi oleviku ja tuleviku osas. Esimeses alapeatükis antakse ülevaade projektist – selle algusest ja andmete kogumisest, teises räägitakse, miks on unistamine kui meetod efektiivne tuleviku plaanide loomiseks.

2.1. Ülevaade „Hakkab looma“ unistamistalgutest

Rahvaalgatus „Hakkab looma“ sai alguse sellest, et „Teeme ära!“ projekti läbiviija Eva Truuverk märkas 12 aastat tagasi, et Eestil ei ole ühist tulevikuvisioni ja ühiskondlik polariseerumine on väga suur. 2014. aastal toimus arvamusefestivalil esimene unistamise katsetus ning kümme aastat hiljem alustati süsteemse projektiga unistuste kogumiseks. (E. Truuverk, isiklik vestlus, 11. november 2025) Eva Truuverk kirjeldas ise projekti loomise põhjusi järgnevalt: „Unistamine ei ole lihtsalt fantaasia, vaid reaalne võimalus muuta maailma paremaks. Meie eesmärk on tuua inimesed kokku, et jagada lootust, loovust ja uskuda, et parimad ajad on ikka ees.“ („Hakkab looma“ kodulehekülg). Seega ei tahetud talgutega leida vaid visioni, milline Eesti 25 aasta pärast välja näeb, vaid siduda need unistused meie igapäevaeluga ja inspireerida kohe muutuste alustamist.

2.1.1. Andmete kogumise protsess

„Hakkab looma“ planeerimise protsess algas 3. aprillil 2024, kui nõukogu esimest korda kogunes. Unistuste kogumise formaadi loomiseks kulus mitu kuud katsetamist erinevates gruppides. Lõpuks otsustati unistuste kogumiseks kasutada Eestis loodud rahvusvahelist osalusplatvormi Citizen OS, sest tänu sellele sai tagada, et unistused saab sisestada anonüümselt. Osalejad olid jagatud viide kategooriasse: gruppide unistused, omaette unistaja, kooliõpilaste unistused (gümnaasium), kooliõpilaste unistused (5.–9. klass) ja kooliõpilaste unistused (1.–4. klass). („Hakkab looma“ kodulehekülg) Hiljem lepiti kokku, et noored peavad olema kogu unistamise projektis eraldi fookusgrupp ja sihiks seati kahe kuu jooksul koguda 30 000 inimese unistused, kellest vähemalt 15 000 oleks alla 26-aastased. Koolide ja noorte (vanuses 7–26) kaasamise eest vastutas Robert Pappel, kes oli korralduskooskonna noorim liige. Tuvastati, et sellesse vanusegruppi kuulub umbes 200 000 noort ning kõige efektiivsem viis nendeni jõuda on koolivõrgu kaudu (Statistikaamet, 2025a) (lisa 2).

Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) avalehelt võeti kõigi Eesti õppeasutuste kontaktide tabel, kus üldhariduskooli oli 2025. aasta kevade seisuga 495. Selleks, et noortega grupis unistamine oleks võimalik, kohandati „Hakkab looma“ formaaditiimi loodud grupiunistamise formaati vastavalt igale vanusegrupile (1.–4. klass, 5.–9. klass, gümnaasium) ning koolitati

välja unistamisjuhid (kelleks võisid olla nii õpetajad kui ka õpilased), kes viisid üle Eesti unistamisi läbi. Põhierinevus algse ja uute, eakohasemate formaatide vahel oli küsimuste arv ja raskusaste ning kes juhina grupis unistamist läbi viib. (Pappel, 2025) Igas grupiunistamise kategoorias oli kaks peamist küsimust, mille ülesehitus ja sisu varieerus veidi vastavalt sihtrühmale: millest unistati väikese (eelkooliealise) lapsena ja millised muutused toimuvad Eestis ning maailmas järgmise 25 aasta jooksul (Citizen OS, 2025). Küsimused olid avatud, et koguda inimestelt võimalikult eriilmelisi unistusi, olgu need kui tahes ulmelised. Selleks üritati unistajaid küsimustega võimalikult vähe sisu osas suunata. Seda, kui palju unistamisjuhid kasutasid neile jagatud abistavaid/suunavaid küsimusi, ei märgitud. (Pappel, 2025) Seega sobis õpilaste unistuste kogumiseks avatud küsimustega vorm, mis erinevalt struktureeritud küsitlustest, kus vastajale pakutakse eelnevalt kindlaksmääratud vastusevariante, ei suuna avatud küsimused õpilasi ühegi konkreetsele võimalikule vastusele (Reja, U. *et al.*, 2003, lk 160–161). Kõik unistamisjuhid lisasid kogutud, s.t nii kodu- kui ka välismaal elavate eestlaste, unistused Citizen OSi platvormil 20. märtsist 20. augustini 2025. („Hakkab looma“, 2025)

2.2. Unistamine kui plaanide loomise vahend

Sellel, kui palju inimene keskendub mõeldes olevikule, tulevikule või minevikule, on väga laialdane mõju tema kognitiivsetele ja emotsionaalsetele oskustele ning motivatsioonile (Stolarski *et al.*, 2015). Tulevikule orienteeritud mõtlemine loob parema eneseregulatsiooni ning soosib häid käitumismustreid (Zajenkowski *et al.*, 2016). Sellistel inimestel on parem võime lahendada ajasurve all olles ülesandeid, hea stressiga toimetulek, suur kohusetundlikkus, võime kogeda rahulolutunnet sobival hetkel, kannatlikkus, emotsionaalne intelligentsus, madalam riski-, impulsiiv- ja agressioonkäitumine (Zimbardo, Boyd, 1999; MacKillop *et al.*, 2006; Kairys, Liniauskaite, 2015; Schnitker, Emmons, 2007; Stolarski *et al.*, 2011; Shipp *et al.*, 2009). Tulevikust mõtlevad inimesed planeerivad oma tuleviku realistlikumalt ja detailsemalt, luues suurema võimaluse oma plaanide täitmiseks (Oettingen, Gollwitzer, 2010).

Episoodilise tulevikumõtlemise teooria kohaselt loob inimene tulevikustsenaariume oma kujutlustes, mis võimaldab tal katsetada tegevusstrateegiaid enne nende tegelikku elluviimist, hinnata takistusi ja jagada eesmärgid konkreetseteks sammudeks (Schacter *et al.*, 2017). Loomingulise kognitiivmeetodi kohaselt on erakordselt loomingulised ideed haruldased, kuna inimesed genereerivad ideid sageli olemasolevatest skeemidest kontseptsioone otsides ja neid järk-järgult muutes. Tulevikule orienteeritud mõtlemine (võrreldes olevikule orienteeritud või kontrollile orienteeritud mõtlemisega) soodustab loovust, sest see murrab skemaatilisi mõttemalle ja mitmekesistab loominguliste mõtete allikaid (Koh, Leung, 2019). Taotluslikult ja

positiivselt tulevikueesmärkidest unistamisel on seos efektiivsema ideegenereerimise ja rohkemate valikutega (Ibaceta *et al.*, 2025).

Õpilaste puhul on leitud, et tulevikule orienteeritud mõtlemine ei paranda ainult akadeemilisi tulemusi, vaid ka pühendumust ja suuremat kaasatust õppetöös (Pawlak, Moustafa, 2023). Tulevikule orienteeritud mõtlemine mõjutab oluliselt inimese motivatsiooni, eesmärgistamist ja võimet kujundada realistlikke ning sisukaid tulevikunägemusi (Stolarski *et al.*, 2015). See toetab loovust, süsteemset planeerimist ja probleemide ennetavat läbimõttlemist, mis on olulised eeldused pikaajaliste visioonide kujunemisel (Oettingen, Gollwitzer, 2010; Schacter *et al.*, 2017). Hariduskontekstis on eelmainitud oskused hädavajalikud. Tulevikule orienteeritud mõtlemine on seotud suurema õpimotivatsiooni, kaasatuse ja paremate akadeemiliste tulemustega, mistõttu võib unistamist käsitleda tõenduspõhise kognitiivse strateegiana (Pawlak, Moustafa, 2023). Võimalus läbi unistamise panustada õpikeskkonna muutustesse suurendab eelmainitud omaduste esinemist ning nende arengut ja seetõttu toetab „Hakkab looma“ osalusprojekt õpilase jaoks tähenduslikuma õppekeskkonna loomist.

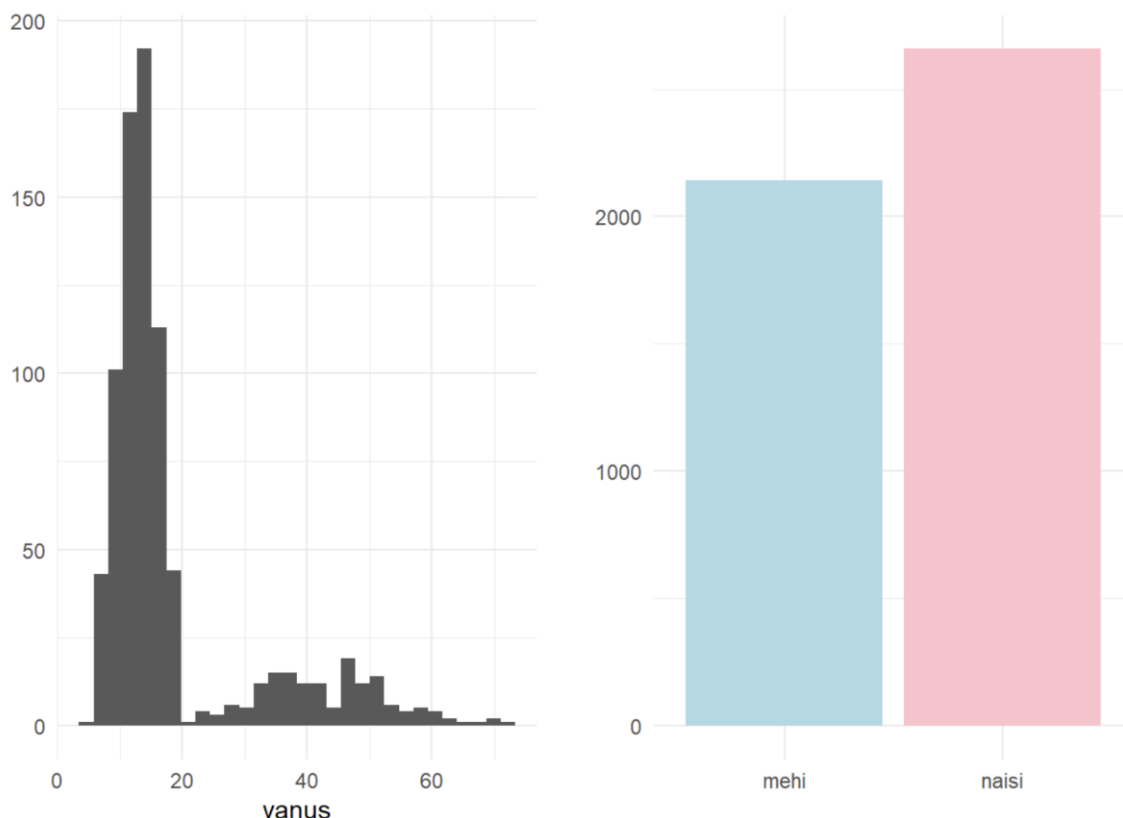
3. METOODIKA

Käesolev peatükk annab ülevaate uurimistöö metoodikast. Esimeses alapeatükis kirjeldatakse üldkogumist valimi saamist ning selle sisu. Teine alapeatükk selgitab, kuidas kasutati kvantitatiivset sisuanalüüsi uurimisküsimustele vastamiseks.

3.1. Valim

„Hakkab looma“ talgutel koguti kokku 6226 unistust, millest 4341 olid õpilaste (inimesed vanuses 7–21 aastat) omad, mis moodustab 70% esialgsest tervikust. Kuna käesolev uurimistöö keskendub just õpilaste unistuste uurimisele, käsitletakse edaspidi seda osa kui tervikut. Tervik jaguneb neljaks kategooriaks: kolm vanuserühma ning omaette unistaja. Kõige rohkem osalejaid, 1896 last ehk 43,7%, oli vanuserühmas 1.–4. klassid, seejärel tulid 5.–9. klassid 1809 lapsega (41,7%) ja gümnaasium (13,2%) 573 noorega. Ülejäänud 60 inimest ehk 1,4% vastanutest olid sisestanud oma unistused omaette unistajate kategoorias, nende keskmine vanus oli 15,3 aastat. Seega enamuse unistustest olid kogutud gruppides, kus oli keskmiselt 7 vastajat. Iga grupi kohta saadi üks unistuste fail ning terviku peale kokku oli unistuste faile 804. 155 unistust olid aga duplikeerunud, mistõttu lõppvalimi moodustas 649 unistuste faili.

Andmete kogumisel ilmnis mitmeid tehnilisi ja metoodilisi piiranguid, mis mõjutasid vastajate tausta täpsemat kirjeldamist. Esiteks olid mitmed demograafiliste tunnuste lahtrid, nagu sugu, vanus ja elukoht, esitatud avatud kujul, mistõttu sisestati vastuseid väga erinevates vormides ning nende ühtlustamine ei olnud suurte andmemahtude ja vastuste suure varieeruvuse tõttu metoodiliselt usaldusväärne. Erinevate kirjaپiltide, lühendite ja mitmetähenduslike vastuste koondamine oleks eeldanud uurijapoolseid subjektiivseid otsuseid ning võinuks vähendada tulemuste võrreldavust, mistõttu vastajate tausta ei analüüsitud eraldi tunnuste lõikes. See piirab tulemuste üldistatavust demograafiliste näitajate alusel. Samas kaasati projekti erinevaid koole üle Eesti, millest saab eeldada, et unistajate esindus oli üleriigiline. Kaudselt hinnati ka sooline jaotus ligikaudu tasakaalus olevaks (joonis 7), kuid tüdrukute osakaal oli mõnevõrra suurem, mis ei peegelda Eesti rahvastiku üldist soolist struktuuri, kus kuni 50. eluaastani on mehi veidi rohkem kui naisi (Statistikaamet, 2025b), vaid viitab tõenäoliselt tüdrukute suuremale osalusaktiivsusele käesolevas küsitluses.

Joonis 6. Esialgsete andmete analüüsist saadud ehk kõikide vastajate vanuseline ja sooline jaotus (Karjus, 2025a)

Täiendava piiranguna tuleb arvestada, et suur osa unistustest koguti rühmatööna, mistõttu ei ole alati võimalik eristada individuaalseid seisukohti grupi ühisarvamusest, ning andmete kodeerimisel kasutati tehisintellekti abi, mis võimaldas küll mahukat andmestikku töödelda, kuid võis mõjutada teatud teemade esiletõusu võrreldes täielikult käsitsi kodeerimisega.

3.2. Kvantitatiivne sisuanalüüs

Uurimisküsimustele vastamiseks kasutati käesolevas uurimistöös andmeanalüüsi meetodina induktiivse lähenemisega kvantitatiivset sisuanalüüsi. Valiku tegemisele aitas kaasa Karjuse (2025b) lähenemine, kus käsitletakse sarnast tüüpi andmete analüüsi tehisaru abiga. Andmete suure mahu ning varieeruva sisu tõttu on see kõige ressursisäästlikum valik.

Kuna algsest oli informatsioon lahtrites koos, näiteks lahtris *Idea* oli lisaks unistusele ka grupi liikmete arv, sugu jms, siis kodeeriti need eraldi lahtritesse kasutades selleks *Extensions* funktsiooni alt *Apps Script*'i, mis loodi suuresti tehisaru (OpenAI, 2026) abil ning seejärel muudeti käsitsi vastavalt vajadustele.

Varieeruva sisutiheduse ja pikkusega andmete tüübi ehk unistuste ning uurimisküsimuste lahtise suunitluse tõttu otsustati kvantitatiivse sisuanalüüsi puhul kasutada induktiivset lähenemist. Esimese sammuna töötati välja koodiraamat, mis on sisuanalüüsi standardne protseduur ning tagab kategooriate selguse ja kodeerimise usaldusväärsuse (Neuendorf,

2002). Selleks võeti igast vanusegrupist proportsionaalsuse alusel vastav arv unistusi, et kokku oleks 100 unistust, mis on tervikust 15,4% ja seega varasemate uuringute põhjal otsustades optimaalne arv käsitsi kodeerimiseks (Lacy, Riffe, 1996) (tabel 2).

Tabel 2. Käsitsi kodeeritavate unistuste jagunemine koodiraamatu tarbeks

Vanuserühm	Unistuste arv kokku (failid)	Unistuste osakaal	Käsitsi kodeeritud unistused
1.–4. klass	184	28,4%	28
5.–9. klass	326	50,3%	50
gümnaasium	90	13,8%	14
omaette unistaja (vanuses 7–20)	49	7,5%	8
kokku:	649	100%	100

(„Hakkab looma“ meeskonna andmestik)

Järgnevalt valiti juhuslikult igast vanuserühmast unistused proportsionaalsuse põhimõttel ja imporditi need analüüsiprogrammi Qualcoder. Unistused töötati üksikshaaval läbi ning igale kooliga seonduvale soovile lisati teemakood, ühes unistuses võis ka olla eriteemalisi soovide, mis said eraldi koodid. Kui unistuses ei esinenud kooliga seonduvat infot lisati sellele memo „no content“. Kui kõik unistused olid ära kodeeritud, moodustus koodidest teemade põhjal viis kategooriat, millest räägitakse lähemalt töö järgnevas peatükis. Koodiraamatusse märgiti ära kategooriad koos alakategooriatega ehk koodidega ning iga koodi juurde lisati tekstinäide. Kõigist 649 unistusest loodi nüüd tervikkogu fail ning laeti samuti .csv kujul Qualcoderisse. Selleks, et fail ühilduks programmiga, kustutati *Date* ja *Time* veerud. Lisaks tuli uuringu üleslaadimisel (*Survey Import Options*) kõik lahtrid, mis sisaldasid lisainfot, mitte analüüsi sisu, märkida demograafilisteks näitajateks (*change to character*).

Järgmise sammuna võeti kasutusele tehisintellekti (TI) tööriist Google Gemini ning leiti selle API võti (*application programming interface*), mis on vajalik tehisaru rakendamiseks välistes programmides (Google Gemini, 2026). Tehisaru abistatud analüüsi alustamiseks tuli sellele anda kindel kood ja käsklus (Programmisis *coding* > *AI assistance* > valida soovitud kood sellele vajutades > valida soovitud *analytic prompt*, mis selle töö puhul oli *Content analysis with coding rules (system)* > ok). Selle käigu tulemusel alustas rakendatud tehisaru analüüsi, kuid enamuse TI-del on päringute piirarv, mille suurendamiseks tuli mahtu juurde osta.

Tehisaru viis algselt analüüsi läbi kahes etapis (potentsiaalsete allikate leidmine (*Potentially related data*) ja sügavam analüüs (*closer inspection*)) 10 faili kaupa, mis ei ole resursisäästlik. Tuli leida automatiseerimise võimalus, milleks prooviti erinevaid lahendusi. Efektivsemaks analüüsiks otsustati muuta Qualcoderi programmikoodis (Github, 2026) ära koht, mis määras

teist etappi ühe korraga läbivate failide arvu. Seadistus muudeti koodis kümnele 1000-le, kasutades programmeerimiskeelt Python, analüüs käivitati uuesti. Nii suutis tehisaru abistatud analüüs kõik unistused ühe koodi kaupa korraga läbi töötada.

Tehisaru abil leitud potentsiaalsed soovid märgiti kindla koodi alla sobivaks või jäeti vahele ehk need soovid osutusid ebasobivaks. See protsess viidi läbi kõigi soovidega eraldi. Kuna osa koode olid väga harva esinevad või kattusid sisuliselt mõne teise koodiga, analüüsiti kõik saadud koodid induktiivse lähenemisega uuesti üle. Nii valmis viimase sammuna lõplik koodiraamat (lisa 3).

Tehisaru abistatud kvantitatiivse sisuanalüüsi kasutamisel tuli arvestada mitmete piirangutega. Meetod võimaldab küll suure andmemahu süstematiseerimist ja mustrite esiletoomist, kuid võib samal ajal vähendada tekstide sisulist nüansirikkust, kuna soovide tähendused taandatakse koodideks ja kategooriateks. Tulemused sõltuvad suurel määral loodud koodiraamatu kvaliteedist ning uurija tõlgendustest, eriti induktiivse lähenemise puhul, mistõttu võib esineda subjektiivsust koodide moodustamisel. Samuti ei võimalda kvantitatiivne sisuanalüüs alati süvitsi mõista konteksti, irooniat või mitmetähenduslikke väljendeid. Tehisintellekti kasutamine analüüsiprotsessis võib küll suurendada töö efektiivsust, kuid ei taga täielikku täpsust ning eeldab alati uurijapoolset ülevaatamist ja kriitilist hindamist.

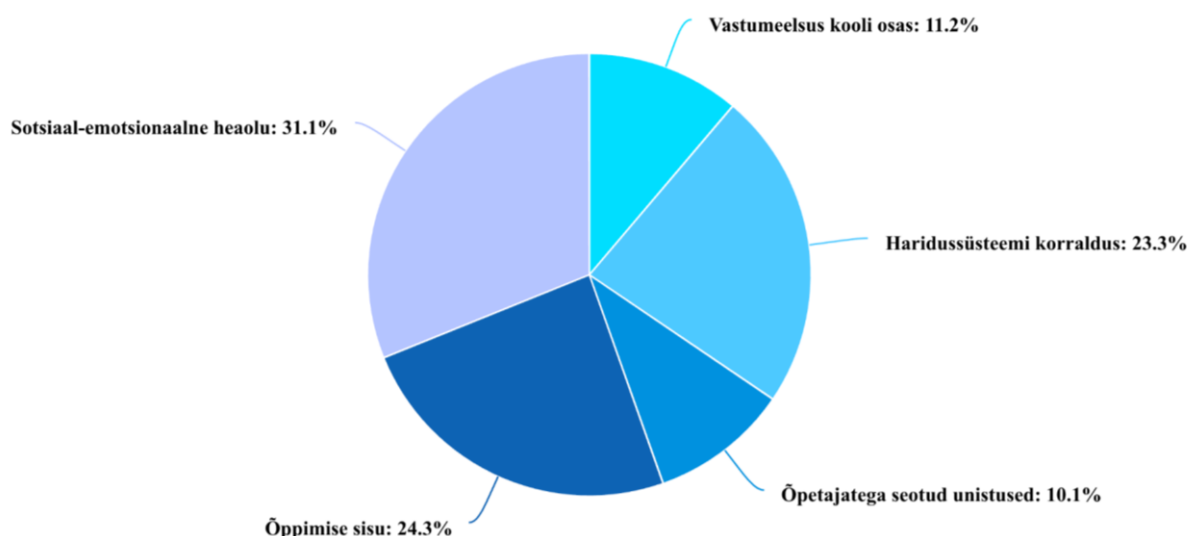
Uurimistöö läbiviimisel järgiti andmekaitse ja uurimiseetika põhimõtteid. Analüüsitud andmestik oli anonüümne ning ei sisaldanud isikut tuvastada võimaldavaid andmeid. Enne tehisintellekti tööriistade kasutamist veenduti, et andmed ei sisaldaks tundlikke isikuandmeid ning et neid kasutatakse üksnes uurimiseesmärgil. Tehisarule ei edastatud nimesid, kontaktandmeid ega muid isikuandmeid võimaldavaid tunnuseid. Andmeid töödeldi koondkujul ning tulemusi esitleti üldistatud kujul, vältides üksikisikute tuvastamise võimalust. Sellega tagati, et uurimisprotsess vastas akadeemilise eetika ja andmekaitse nõuetele.

4. EESTI NOORTE UNISTUSED TULEVIKU HARIDUSEST

Käesolevas peatükis vastatakse empiirilise töö tulemusena esimeses alapeatükis esimesele uurimisküsimusele (Milline on Eesti noorte ettekujutus haridussüsteemist aastal 2050 „Hakkab looma“ unistamistalgutele saadetud visioonide põhjal?) ja teises teisele (Kuidas erinevad noorte visioonid praegusest haridussüsteemist „Hakkab looma“ unistamistalgute põhjal?). Esimeses peatükis luuakse ülevaade haridussüsteemi puudustest „Hakkab looma“ talgutele saadetud unistuste põhjal ja teises võrreldakse unistuste tulemusi praeguse olukorraga.

4.1. Noorte visioon haridussüsteemist

Valimi moodustas 649 unistuste faili, millest 172 ehk 26,5% sisaldasid kooliga seotud soove. Nendes unistuste failides võis aga olla mitu soovi, mistõttu neid kogunes 466. Kõik need soovid jagunesid 21 teemakoodi vahel, mis omakorda koondusid sisu põhjal viide kategooriasse: sotsiaal-emotsionaalne heaolu (31,1%), õppimise sisu (24,3%), haridussüsteemi korraldus (23,3%), vastumeelsus kooli osas (11,2%) ja õpetajatega seotud unistused (10,1%) (joonis 8). Teemakoodide all olevate soovide näited on leitavad lisas (vt lisa 3).

Joonis 7. Kooliga seotud 466 koodi jaotus kategooriatesse (autori erakogu)

Analüüsist selgus, et enim kõnetab õpilasi sotsiaal-emotsionaalse heaoluga seonduv: see moodustas 31,1% 466-st soovist. Sellesse kategooriasse kuulusid 3 teemakoodi, millest suurim, „positiivne õpimotivatsioon“ (47,6% soovidest antud kategoorias), kirjeldab õpilaste tahet omandada hea haridus eelkõige oma tuleviku nimel, olenemata välja toodud probleemidest. Järgmised kaks, „sõbralikud ja toetavad klassikaaslased“ ning „kiusamisvaba kool“, jagunesid vastavalt 43,4% ja 9%. Mõlemad need koodid kirjeldavad õpilaste madalat hinnangut praegusele koolikeskkonnale, kus on liiga vähe tolerantsust, toetust ja austust üksteise suhtes. Mitmeid kordi sooviti, et järgmise 25 aasta ehk ühe põlvkonnaga kaoks koolidest kiusamine, millest võib järeldada, et vajatakse rohkem eneseregulatsioonioskuste õpetamist. Kaks kõige populaarsemat koodi kõigist 466-st soovist olidki „positiivne õpimotivatsioon“ (14,8%) ning „sõbralikud ja toetavad klassikaaslased“ (13,5%), mille osakaal

võrreldes järgmiste koodidega oli vähemalt kaks korda suurem, mis muudab vastavate koodide analüüsi kaugelt kõige kaalukamaks.

Suuruselt teine kategooria on õppimise sisu, mille kolm suurimat teemakoodi on „rohkem sportimisvõimalusi“, „tehnoloogia integreerimine“ (mõlemad 23,9%) ning „koolimaja ja -keskkond“ (21,2%). Soov rohkemate sportimisvõimaluste järele näitab praeguse haridussüsteemi füüsilist passiivsust ja õpilaste soovi tegeleda laiema amplituudiga, erinevate spordialadega. Tehnoloogia integreerimise soov peegeldab, et õpilased näevad potentsiaali uute lahenduste kasutamiseks abivahendina, mitte kui takistust õppetöös. Lisaks saaks tehnoloogia lõimimine aidata kaotada traditsioonilist õpikute kaasas kandmise kohustust, mis unistajate sõnul on füüsiliselt koormav. Selle kategooria järgmine viiendik tõstab esile, et õpilased ei leia suurt väärtust praeguses õppekavas kui võiks ehk teisisõnu on suur soov mitmekesisemate ja huvidele paremini vastavate tundide järele.

Eelneva kategooriaga peaaegu võrdväärselt (23,3%) unistusi kirjeldas haridussüsteemi korralduslikku poolt, millest 32,1% soovib väiksema koormusega koolipäevi, kus tunnid algavad hiljem või on neid päevas vähem. 18,3% väljendavad soovi mitmekesisemaks koolilõunaks ja 12,8% on kood „tasuta haridus“, mis väljendab õpilaste muret riigi tagatava (eelkõige kõrg-) hariduse olemasolu kohta ka tulevikus.

Olenemata sellest, et üks peamisi „Hakkab looma“ talgute rõhuasetusi oli unistada vaid positiivselt, oli arvestataval määral unistusi, millest peegeldub õpilaste rahulolematus. Sellistest koodidest ja soovidest kujunes välja kategooria „Vastumeelsus kooli osas“. Selles kontekstis on üle kümnendiku (11,2%) õpilaste pahameel suur osakaal, mis jagunes 6,7% teemakoodiga „negatiivsed vaated praegusele koolile“ ja 4,5% „kooli ei ole“. Esimeses koodis sisaldasid soovid selle kohta, et praegune süsteem saaks õpilase jaoks palju mugavam olla ja teises, et ei peaks üldse koolis käima ja saaks tegeleda asjadega, mis päriselt köidavad.

Õpetajatega seotud unistusi oli 10,6% unistuste ulatuses, mis jagunesid omakord kolmeks koodiks. 48,9% oli teemakood „õpetajate pädevus ja roll“, mis kirjeldas nii õpilaste soovi, et õpetajad oleks ikkagi olemas ka tulevikus, aga teisalt seda, et neid võiks asendada tehisaru. Sealjuures need soovid jagunesid omakorda kolmeks: oli võrdselt nii poolt- kui ka vastuargumente, kuid kolmandana tõusis esile inimsuhete eelistamine TI-le. Suuruselt teine ja kolmas teemakood selles kategoorias olid vastavalt 23,4%-ga „õpetajate järelkasv ja palk“ ning 14,9%-ga „õpetajate käitumine“. Neist esimene kirjeldab soovi noorema õpetajaskonna järele ja tajub ameti suurema rahalise tunnustamise vajadust. Teine aga rõhutab leebemate, mõistvamate ja toetavamate õpetajate vajadust.

On märkimisväärne, et unistuste analüüsis oli kõige sagedamini esinev teemakood „positiivne õpimotivatsioon“, samas kui neljandal kohal paiknes „negatiivne vaade praegusele koolile“. See viitab, et hoolimata rahulolematusest koolikeskkonna või -korraldusega soovivad üle-

eestilistel „Hakkab looma“ talgutel osalenud õpilased siiski õppida ja saada head haridust, nähes seda eelkõige oma tuleviku võimaluste alusena. Tuleb ka märkida, et unistamist viisid läbi unistamisjuhid, kes koolides, vähemalt 1.–4. klassi puhul, olid peamiselt õpetajad. See asjaolu võis oluliselt mõjutada õpilaste unistusi. Samuti võisid üksikisikute arvamused moonduda või minna kaduma, sest üldjuhul unistati grupis, kus kirja pandus oldi jõutud kompromissini.

Noorte visioon tuleviku haridussüsteemist keskendub eelkõige kooli inimlikule poolele. Umbes veerand analüüsitud unistustest puudutas kooli, mis on märkimisväärne, kuna projekt ei olnud kooli heaolu uurimisele suunatud. Kooliga seonduvatest 466 soovist moodustasid suurima osa sotsiaal-emotsionaalse heaolu teemad (31,1%), kus rõhutati positiivset õpimotivatsiooni, toetavaid klassikaaslasi ja kiusamisvaba keskkonda. Järgnesid õppimise sisu (24,3%) ja haridussüsteemi korraldus (23,3%), kus sooviti rohkem sportimisvõimalusi, tehnoloogia kasutamist, huvipõhisemaid tunde ning vähem koormavaid või hiljem algavaid koolipäevi. Väiksem, kuid märgatav osa väljendas otsest vastumeelsust kooli suhtes (11,2%) ning umbes kümnendik unistustest puudutas õpetajaid, rõhutades nende pädevuse, toetava suhtumise ja parema väärtustamise vajadust. Üldpildis joonistub välja soov toetavama, mitmekesisema ja väiksema koormusega koolikeskkonna järele.

4.2. Erinevused praegusest olukorrast

Üks olulisi teemasid Eesti hariduses on sotsiaalne heaolu. Seda kinnitab nii Eesti riigi haridusvaldkonna arengukava (Haridus- ja teadusministeerium, 2021) kui ka „Hakkab looma“ talgutel ilmnenu „sotsiaal-emotsionaalse heaolu“ ja sellega seonduvate teemade suurim osakaal soovides, mis soovivad kiusamisvaba ning toetavat kooli. Teadusuuringud viitavad samuti läbipõlemisele, stressile ja uneprobleemidele, mille kvantitatiivsed näitajad on väga kõrged (Eesti Koostöö Kogu 2015; Grinberg 2017). Ka teised õpilaste seas läbi viidud küsitlused leiavad, et kurnatus ja küünilisus on laialt levinud (HARNO 2024; Haridussilm 2025b). Kõik neli allikat tunnistavad heaolu tähtsust, kuid õpilaste kogemus ja teadlaste andmed on kriitilisemad kui riigi strateegiline retoorika.

Õppekava ja õppimise sisu osas langevad mitmed vaatenurgad küll osaliselt kokku, kuid erinevus ilmneb rakenduses. „Hakkab looma“ unistustes väljendub soov teha rohkem sporti, kaasata tehnoloogiat ning pakkuda huvipõhisemat ja mitmekesisemat õpet, mis haakub riigi suunitlusega digi- ja tulevikupädevustele ning paindlikumale õpikeskkonnale (Haridus- ja teadusministeerium, 2021). Samal ajal näitavad õpilasküsitlused, et õppetöö mõtestatus püsib madal ning huvi, eriti loodusainete vastu, väheneb vanuse kasvades (Teppo *et al.*, 2021; HARNO, 2024). Seda suunda kinnitavad ka teadusuuringud, mis hoiatavad testikesksuse ja loovuse tagaplaanile jäämise eest (Khavenson, Carnoy, 2016). Seega taas kattub õpilaste

soov mitmekesisuse ja praktilisuse järele riigi visiooniga põhimõttelisel tasandil, kuid õpilaste tegelik kogemus osutab, et muudatuste elluviimine ei ole seni olnud piisavalt mõjus.

Koolikoormus ja -korraldus on kolme analüüsitava vaatepunkti arvates suur probleem: „Hakkab looma“ projektist paljastub õpilaste soov lühemate ja/või hiljem algavate koolipäevade järele, teadusuuringud toovad esile ülekoormuse ja läbipõlemise ohu (Khavenson, Carnoy, 2016; Eesti Koostöö Kogu, 2015) ning HARNO küsitlustes on kurnatus üks probleemsemaid faktoreid (Haridussilm, 2025). Riigi arengukava aga probleemi sellisel määral ei tunnista, räägitakse paindlikkusest ja sujuvast liikumisest haridustasemetel vahel (Haridus- ja teadusministeerium, 2021), kuid ei rõhutada otseselt päevakoormuse vähendamist. Selge lõhe on õpilaste ja teadlaste, kelle hinnangul on koormus probleem, ning riigi vahel, kelle dokumentides on see pigem kaudne teema.

Läbivaks teemaks on ka õpetajate roll ja staatus, mis avaldub murekohana kõigis neljas vaatepunktis. Unistustest peegeldub soov pädevate, toetavate õpetajate järele ning tuuakse välja mure õpetajate järelkasvu pärast ja nende asendamine tehisaru poolt. Õpilaste hinnang muudes küsitlustes rõhutab õpetaja-õpilase suhet kui olulist koolimeeldivuse määrajat (Kitsing *et al.*, 2015; HARNO, 2021). Riik seab keskmesse õpetajate professionaalsuse ja karjäärimudelite arendamise (Haridus- ja teadusministeerium, 2021). Teadusuuringud toovad välja vananeva õpetajaskonna, lahkumiskavatsused ja madala ühiskondliku väärtustatuse (Kallas *et al.*, 2025). Kõik osapooled tunnistavad, et õpetajatega seonduv on kriitilise tähtsusega. Kas aga õpetajate professionaalsus riiklikust vaatepunktist tähendab toetavat suhtumist, mida õpilased ootavad, on ebaselge. Riigi lähenemine on selles valdkonnas rohkem karjäärile orienteeritud ja rõhutab vähem sotsiaalset heaolu.

Üks selgelt väljajoonistuv teema, mida puudutavad seisukohad on veidi ebamäärased, on võrdsus ja ligipääs haridusele. Unistused toovad välja teemakoodide „tasuta haridus“ ja „ligipääs haridusele“ esinemise, mis näitab, et noored on mures hariduse tuleviku pärast. Teistest õpilasküsitlustest see probleem sellisel kujul välja ei joonistu. Teadusuuringud ja 2022 PISA analüüs osutavad pigem keelelistele ja sotsiaalmajanduslikele lõhedele (Haridus- ja teadusministeerium, 2022; Khavenson, Carnoy, 2016) samas kui riik väärtustab kättesaadavust ja valikurohkust (Haridus- ja teadusministeerium, 2021). Riigi ideaal ja teadlaste kriitika on siin kõige suuremas lahknevuses: strateegiline eesmärk ja tegelikud ebavõrdsuse näitajad ei ühildu. Õpilaste mure väljendub pigem kaudselt ja selle kasvu on võimalik ennetada.

Nelja vaatenurga võrdlusest joonistub välja pilt Eesti haridussüsteemist, kus eesmärgid ja tegelikkus ei ole kooskõlas. Kõige selgemalt tõuseb esile õpilaste mure sotsiaal-emotsionaalse heaolu pärast, mille olulisust tunnistavad kõik allikad, kuid õpilaste ja teadlaste hinnangud on märksa kriitilisemad kui riiklik strateegiline käsitlus. Sarnane muster kordub õppimise sisu ja

õppekava puhul: riigi visioon digipädevustest, mitmekesisusest ja õppijakesksusest kattub põhimõtteliselt õpilaste soovidega, ent küsitlused ja uuringud näitavad, et tegelik õpikogemus jääb sageli testikeskseks ja on vähetäenduslik (HARNO, 2024; Khavenson, Carnoy, 2016). Kõige suurem vastuolu ilmneb koolikoormuse küsimuses, kus õpilaste unistused, küsitlustulemused ja teadusandmed viitavad üheselt ülekoormusele ja kurnatusele (Haridussilm, 2025b; Eesti Koostöö Kogu, 2015), samal ajal kui riik käsitleb teemat pigem kaudselt paindlikkuse kaudu (Haridus- ja teadusministeerium, 2021). Õpetajate roll ja staatus on valdkond, mida kõik vaatepunktid tunnistavad oluliseks, aga riigi käsitus keskendub konkreetselt haridustöötajate karjäärile (Kallas *et al.*, 2025; Kitsing *et al.*, 2015; Haridus- ja teadusministeerium, 2021). Võrdsuse ja hariduse kättesaadavuse küsimuses avaldub aga mitmetasandiline pilt: õpilaste unistustes ilmneb otsene mure tasuta hariduse ja ligipääsu püsimise üle, samas kui küsitlustes väljendub see pigem kaudselt motivatsiooni ja heaolu kaudu (HARNO, 2024). Riik rõhutab strateegiliselt valikurohkust ja kättesaadavust (Haridus- ja teadusministeerium, 2021), kuid teadlased toovad esile püsivad sotsiaal-majanduslikud ja keelelised lõhed (Haridus- ja teadusministeerium PISA analüüs, 2022).

Uurimistöö toob välja, et Eesti haridussüsteemi peamine väljakutse ei seisne eesmärkide puudumises, vaid nende praktilises elluviimises – väärtused ja visioonid on suures osas ühised, kuid igapäevane kogemus näitab, et muudatuste mõju ei ole veel piisavalt tuntav. Seda mõtet toetavad viimased haridusuuringud. Nii õpilaste kui ka õpetajate ülekoormus ning süvenev ebavõrdsus tuleneb ülesannete rohkusest, mida ei suudeta täita. (SA Koostöö kogu, 2026, lk 22) Akadeemiliste tulemuste tähtsustamise kõrval on üldpädevuste osatähtsus kasvamas: „...senised toimimisviisid ei vasta enam tänastele ühiskondlikele vajadustele ega ole tulevikukindlad“ (SA Koostöö kogu, 2026, lk 55). Hetkel aga on riigipoolsed suunitlused jätkuvalt üldsõnalised ja testikesksed ning mõlemalt osapoolelt oodatakse väga suurt isikliku panust uute väärtuste realiseerimiseks.

KOKKUVÕTE JA ARUTELU

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli välja selgitada, milline on Eesti noorte ettekujutus haridussüsteemist aastal 2050 „Hakkab looma“ unistamistalgutele saadetud unistuste põhjal ning kuidas erinevad need visioonid riigi haridusarengu plaanidest. Töö käigus analüüsiti noorte unistusi kvantitatiivse sisuanalüüsi meetodil, mille tulemusel koondusid korduvad soovid teemakoodideks ja need omakorda viieks suuremaks kategooriaks. Eesmärk täitus, kuna kogutud andmete põhjal oli võimalik kirjeldada nii noorte tulevikunägemusi kui luua nende võrdlus tänase hariduskorraldusega.

Esimesele uurimisküsimusele vastates selgus, et Eesti noorte visioon haridussüsteemist keskendub eelkõige sotsiaal-emotsionaalsele heaolule, õppimise mõtestatusele ja paindlikkusele. Noored kujutavad tulevikukooli keskkonnana, kus on rohkem toetust, sõbralikkust ja turvatunnet ning vähem kiusamist ja liigset survet. Oluliseks peetakse ka huvipõhist ja mitmekesist õpet, suuremat liikumisvõimalust, tehnoloogia loomulikkust ja toetavat kasutamist õppetöös ning personaalsete õpiteede olemasolu. Samuti tõusis esile soov, et õpetajatel oleks koolides jätkuvalt keskne roll, kuid ootusega, et nad oleksid senisest toetavamad, professionaalselt ette valmistatud ja ühiskonnas enam väärtustatud. Noorte ettekujutuses on haridus tulevikus paindlikum ja rohkem seotud eluks vajalike oskustega.

Teisele uurimisküsimusele vastates ilmnes, et suurimad erinevused noorte visioonide ja haridusministeeriumi tulevikuplaanide vahel. Kuigi arengukavad rõhutavad õppijakesksust, turvalist õpikeskkonda ja üldpädevuste arendamist, tajuvad noored jätkuvalt liigset koormust, kurnatust ning õppetöö vähest tähenduslikkust. Eriti ilmnes lõhe üldpädevuste kujundamise osas: kuigi dokumentides rõhutatakse eneseregulatsiooni, koostööoskuse ja kriitilise mõtlemise arendamist, ei ole nende saavutamine noorte kogemuse põhjal alati selgelt tajutav ega süsteemselt kontrollitud. Samas kattuvad noorte ootused ja riiklikud eesmärgid mitmes valdkonnas, näiteks digipädevuste arendamise, õpetajate rolli olulisuse ja hariduse kättesaadavuse tagamise osas.

Töö olulisemate järeldustena võib välja tuua, et Eesti noored näevad tuleviku haridust eelkõige inimkesksena, arengu tervikliku arendajana, mitte ainult akadeemilistele tulemustele orienteeritult. Ei taotleta radikaalseid muutusi, vaid olemasolevate põhimõtete järjepidevamat rakendamist ja paremat tasakaalu õppekoormuse, heaolu ning õppetöö mõtestatuse vahel. Märkimisväärne on see, et hoolimata kriitikast praeguse koolisüsteemi suhtes peegeldub noorte visioonidest tahe õppida ning on näha, et haritust peetakse oluliseks väärtuseks, mis on noorte silmis alustala suuremateks tulevikuvõimalusteks. See viitab, et probleem ei seisne õppimise vastumeelsuses, vaid süsteemi toimimise ja kogemusliku kvaliteedi tajus.

Uurimistöö käigus ilmnes tähelepanekuid, mis viitavad edasise uurimise vajadusele. Unistamist saab käsitleda tõhusa ideede kogumise meetodina, kuna see võimaldab osalejatel

väljendada mõtteid loovalt ja piiranguteta. Kuigi „Hakkab looma“ talgutel ei olnud haridus keskne teema, tõusis see noorte vastustes siiski märkimisväärselt esile, mis osutab hariduse püsivale olulisusele nende väärtushinnangutes. Sellest jäeldub, et edaspidistes uuringutes võiks haridust käsitleda eraldi fookusvaldkonnana ning unistamise formaati struktureerida selgemalt, et kogutud andmeid oleks võimalik süsteemsemalt võrrelda ja analüüsida. Samas pakub sama andmekogum võimalusi ka teiste ühiskondlike teemade (nagu näiteks õpilaste vaimne tervis) uurimiseks, kuna kogutud unistused hõlmavad laia valikut eluvaldkondi. Selline lähenemine aitaks paremini mõista noorte ootuste kujunemist ning toetaks täpsemate järeltuste tegemist hariduse arendamise kontekstis. Edasiseks uurimisküsimuseks jääb kindlasti, mil määral peegeldavad unistustes väljendatud ideed noorte pikaajalisi vajadusi võrreldes hetkeemotsioonide ja kogemustega. Metoodiliselt tuleb rõhutada, et kuigi tehisintellekti kasutamine analüüsiprotsessis suurendas töö efektiivsust ja võimaldas mahuka andmestiku süstematiseerimist, ei taga see täielikku täpsust ning eeldab alati uurijapoolset ülevaatamist ja kriitilist hindamist. Seega ei asenda tehisintellekt uurija analüütilist otsustusvõimet, vaid toimib toetava tööriistana, mille tulemused vajavad sisulist kontrolli.

Uurimistöö näitab, et Eesti noored näevad tuleviku haridussüsteemi inimkeskse, paindliku ja toetavana. Nende visioonides kajastub soov tasakaalu järele akadeemiliste nõudmiste ja isikliku heaolu vahel ning ootus, et haridus aitaks neil kujuneda mitmekülgseteks ja motiveeritud ühiskonnaliikmeteks. Võrreldes riiklike hariduseesmärkidega ilmneb, et väärtushinnangute tasandil noorte ootused ja strateegilised suunad suuresti kattuvad, kuid erinevus avaldub eelkõige tajutavas igapäevases koolikogemuses, kus noored riigi eesmärkide täitumist ei näe, vaid toovad välja vajaduse suurema paindlikkuse, tähenduslikkuse ja heaolu järele. See rõhutab vajadust siduda hariduspoliitilised eesmärgid senisest tugevamalt koolipraktika ja õpilaste kogemusega.

KASUTATUD ALLIKAD

Breakspear, S. 2014. How does PISA shape education policy making? Why how we measure learning determines what counts in education. Kättesaadav: <https://simonbreakspear.com/wp-content/uploads/2021/06/Breakspear-PISA-Paper.pdf> (18.02.2026).

Briti nõukogu 2021. Poliitikasoovitused Eesti õpetajate ja koolijuhtide täiendusõppe süsteemi arendamiseks. Kättesaadav:

https://www.britishcouncil.ee/sites/default/files/policy_recommendations_for_the_professional_development_of_teachers_and_school_leaders_in_estonia_final_est.pdf? (18.02.2026).

Citizen OS 2025. Hakkab Looma! – Unista julgelt, loome koos tulevikku! Kättesaadav: <https://app.citizenos.com/en/groups/7785d428-78ed-49d3-a53c-ec099c85b3c6> (05.11.2025).

Eesti Rahvusringhääling 2024. Hariduslik ebavõrdsus Eestis [video] Kättesaadav: <https://jupiter.err.ee/1609501723/hariduslik-ebavordsus-eestis> (04.11.2025).

Eesti Vabariigi haridusseadus. (RT I, 09.01.2025, 22) § 2 lõige3 ja § 24 lõige. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/101072025003> (20.02.2026).

Euroopa Komisjon 2025. Hariduse ja koolituse valdkonna ülevaade 2025. Kättesaadav: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cfff2e2d-bf88-11f0-a612-01aa75ed71a1/language-et> (03.02.2026).

Github 2026. QualCoder 3.8. Kättesaadav: <https://github.com/ccbogel/QualCoder/releases>, (30.01.2026).

Google Gemini 2026. Gemini API. Kättesaadav: <https://ai.google.dev/gemini-api/docs> (30.01.2026).

Grinberg, I. 2017. Õpilaste läbipõlemine – kas Eesti kooli pudelikael? Kättesaadav: <https://www.opleht.ee/2017/08/opilaste-labipolemine-kas-eesti-kooli-pudelikael/> (04.11.2025).

Gümnaasiumi riiklik õppekava. (RT I, 29.08.2014, 21) § 2 lõige2. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021> (20.02.2026).

Haridussilm 2025a. Lõpetajad – kõik astmed koos. Kättesaadav: <https://haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/tasemeharidus/lopetajad> (12.01.2026).

Haridussilm 2025b. Riiklikud rahuloluküsitlused. Kättesaadav: https://haridussilm.ee/ee/uuringud/uuringud/riiklikud_rahulolukysitlused (16.01.2025).

Haridus- ja teadusministeerium 2019. Visioonidokument. Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/tark_ja_tegus_kogumik_a4_veebi.pdf (30.12.2025).

Haridus- ja teadusministeerium 2021. Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035. Kättesaadav:

https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_haridusvaldkonna_arengukava_2035_seisuga_2020.03.27.pdf (15.11.2025).

Haridus- ja teadusministeerium 2022. Kokkuvõte PISA 2022 tulemustest ja põhisõnumid. Kättesaadav:

<https://hm.ee/sites/default/files/documents/2023-12/Kokkuv%C3%B5te.pdf#:~:text=Joonis%204,suurenenud%2063%20punktilt%2081%20punktile> (04.11.2025).

Haridus- ja teadusministeerium 2023. Eesti hariduse lugu. Kättesaadav:

https://www.educationestonia.org/wp-content/uploads/2025/11/Eesti-hariduse-lugu_05.12.2023.pdf (03.02.2026).

Haridus- ja teadusministeerium 2025a. Alus-, põhi- ja keskharidus. Kättesaadav: <https://www.hm.ee/alus-pohi-ja-keskharidus> (15.11.2025).

Haridus- ja teadusministeerium 2025b. Kristina Kallas: põhikooli lõpetamise tingimused muutuvad, järeleksami kohustus kaob, ent lävend säilib. Kättesaadav: <https://www.hm.ee/uudised/kristina-kallas-pohikooli-lopetamise-tingimused-muutuvad-jareleksami-kohustus-kaob-ent> (12.02.2026).

Haridus- ja teadusministeerium 2025c. Õppimiskohustus. Kättesaadav: <https://hm.ee/uldharidus-ja-noored/alus-pohi-ja-keskharidus/oppimiskohustus> (15.11.2025).

Haridus- ja teadusministeerium 2026. Ettevalmistav õpe. Kättesaadav: <https://hm.ee/uldharidus-ja-noored/alus-pohi-ja-keskharidus/ettevalmistav-o-pe> (02.02.2026).

Harrik, A. 2023. Eesti laste koolirõõmu viivad alla edu ootus ja kehvad suhted. Kättesaadav: <https://novaator.err.ee/1609128842/eesti-laste-kooliroomu-viivad-alla-edu-ootus-ja-kehvad-suhted> (20.10.2025).

Harno 2024. Riiklikud rahulolu- ja koolikeskkonna küsitlused. Kättesaadav: <https://harno.ee/riiklikud-rahulolukusitlused#ulevaade-tulemustest> (20.10.2025).

Ibaceta, M., Madrid, H.P., Reiter-Palmon, R. 2025. Creativity as a Function of Daydreaming and Cognitive Demands at Work: The Role of Openness to Experience and Neuroticism Personality States. Kättesaadav: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/job.2882> (19.02.2026).

Kairys, A., Liniauskaite, A. 2015. Time perspective and personality. Kättesaadav: https://doi.org/10.1007/978-3-319-07368-2_6 (12.02.2026).

Kallas, K., Tire, G., Leijen, Ä. 2025. TALIS 2024 uuringu tulemuste tutvustus. Kättesaadav: https://hm.ee/sites/default/files/documents/2025-10/TALIS2024_esitlus.pdf (30.12.2025).

Karjus, A. 2025b. Machine-assisted quantizing designs: augmenting humanities and social sciences with artificial intelligence. Kättesaadav: <https://www.nature.com/articles/s41599-025-04503-w> (30.01.2026).

Karjus, A. 2025a. Eestlaste unistused 2025. Kättesaadav: <https://andreskarjus.github.io/projects/unistusteprojekt>. Haridus- ja teadusministeeriumi (02.02.2026).

Khavenson, T., Carnoy, M. 2016. The unintended and intended academic consequences of educational reforms: the cases of Post-Soviet Estonia, Latvia and Russia. Kättesaadav: <https://publications.hse.ru/pubs/share/folder/l9tmkx2l10/191997419.pdf> (27.10.2025).

Kitsing, M., Täht, K., Kukemelk, H. 2015. Kooli mikrokliima: õpetajate toetav käitumine ja õpilaste tulemuslikkus. Kättesaadav: <https://ojs.utlib.ee/index.php/EHA/article/view/eha.2015.3.1.06> (23.10.2025).

Koh, B., Leung, A. K.-y. 2019. A time for creativity: How future-oriented schemas facilitate creativity. *Journal of Experimental Social Psychology*, 103816, lk 84. Kättesaadav: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0022103118302506?via%3Dihub> (29.10.2025).

Korpinen, E. 2010. Finnish and Estonian Adolescents' Self-concept and Self-esteem at the End of Comprehensive Schooling. Kättesaadav: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713696663> (02.02.2026).

Kutsekeskhariduse riiklik õppekava (RT I, 10.04.2025, 16) § 4 lõige 1. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/110042025016> (20.02.2026).

Lacy, S., Riffe, D. (1996). *Sampling error and selecting intercoder reliability samples for nominal content categories*. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1177/107769909607300414>, 19.02.2026

MacKillop, J., Anderson, E. J., Castelda, B. A., Mattson, R. E., Donovan, P. J. (2006) Divergent validity of measures of cognitive distortions, impulsivity, and time perspective in pathological gambling. Kättesaadav: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16826455/> (12.02.2026).

Neuendorf, K. A. 2002. Sage Research Methods. The Content Analysis Guidebook. Kättesaadav: https://methods.sagepub.com/book/mono/the-content-analysis-guidebook-2e/toc#_ (19.02.2026).

Novaator 2025. Uuring: õpetajate nappuse taga on riikliku tasandi juhtimisauk. Kättesaadav: <https://novaator.err.ee/1609842507/uuring-opetajate-nappuse-taga-on-riikliku-tasandi-juhtimisauk> (04.11.2025).

OECD 2022. Education Policy Outlook 2022. Kättesaadav: https://www.oecd.org/en/publications/education-policy-outlook-2022_c77c7a97-en. Haridus- ja teadusministeeriumi (19.01.2026).

Oettingen, G., & Gollwitzer, P. M. 2010. Strategies of setting and implementing goals: Mental contrasting and implementation intentions. The Guilford Press, lk 114–135. Kättesaadav: https://www.pushkin.fm/wp-content/uploads/imported-files/oettingen_gollwitzer_strategies.pdf, (04.11.2025).

OpenAI 2026. ChatGPT (1. veebruari versioon) [suur keelemudel]. <https://chat.openai.com/>.

Pappel, R. 03.11.2025. "Hakkab looma" projekti analüüs [e-kiri] Lisa 2.

Pawlak, S., Moustafa, A. A. 2023. A systematic review of the impact of future-oriented thinking on academic outcomes. Kättesaadav: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1190546/full>, (05.11.2025).

Postimees 2025. NOORTE HÄÄL } Robert Pappel: mina tean, millisest tulevikust unistavad Eesti noored. Kättesaadav: <https://trinokkel.postimees.ee/8342135/noorte-haal-robert-pappel-mina-tean-millisest-tulevikust-unistavad-eesti-noored> (03.11.2025).

Põhikooli riiklik õppekava. (RT I, 23.12.2025, 6) § 4 lõige3 ja § 3 lõige1 ja 3. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020> (20.02.2026).

Raag, T. 2025. Tugisüsteemide tugevdamine on kutsehariduse kestlikkuse võti. Kättesaadav: <https://www.opleht.ee/2025/06/tugisusteemide-tugevdamine-on-kutsehariduse-kestlikkuse-voti/> (05.02.2026).

Rees, G., Savahl, S., Lee, B. J., Casas, F. 2020. Children's views on their lives and well-being in 35 countries: A report on the Children's Worlds project, 2016-19. Jerusalem, Israel: Children's Worlds Project (ISCWeB). Kättesaadav: <https://iscweb.org/wp-content/uploads/2020/08/Childrens-Worlds-Comparative-Report-2020.pdf> (04.02.2026).

Reja, U., Manfreda, K. L., Hlebec, V., Vehovar, V. 2003. Open-ended vs. Close-ended Questions in Web Questionnaires. Kättesaadav: <https://www.yumpu.com/en/document/read/38477411/open-ended-vs-close-ended-questions-in-web-questionnaires> (30.12.2025).

SA Eesti Koostöö Kogu 2023. Eesti inimarengu aruanne 2023. Kättesaadav: <https://inimareng.ee/et/vaimne-tervis-ja-heaolu-opikeskkonnas/> (04.11.2025).

SA Eesti Koostöö Kogu 2026. Eesti inimarengu aruanne 2026. Haridus ühiskonna peeglis. Kättesaadav: <https://doi.org/10.58009/aere-perennius0189> (13.02.2026).

Schacter, D. L., Benoit, R. G., & Szpunar, K. K. 2017. Episodic future thinking: Mechanisms and functions. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, lk 17, 41–50. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2017.06.002> (04.11.2025).

Schnitker, S. A., Emmons, R. A. 2007. Patience as a virtue: Religious and psychological perspectives. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1163/ej.9789004158511.i-301.69> (12.02.2026).

Shipp, A. J., Edwards, J. R., Lambert, L. S. 2009. Conceptualization and measurement of temporal focus: The subjective experience of the past, present, and future. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2009.05.001> (12.02.2026).

Statistikaamet 2025a. RV021: RAHVASTIK, 1. JAANUAR | Sugu, Aasta ning Vanuserühm. Kättesaadav: https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV021/table/tableViewLayout2 (02.02.2026).

Statistikaamet 2025b. RV0240: RAHVASTIK, 1. JAANUAR | Sugu, Elukoht, Aasta ning Vanus. Kättesaadav: https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV0240/table/tableViewLayout2 (02.02.2026).

Stolarski, M., Wiberg, B., Osin, E. 2015. Assessing Temporal Harmony: The Issue of a Balanced Time Perspective. Kättesaadav: https://doi.org/10.1007/978-3-319-07368-2_3, (04.11.2025).

Stolarski, M., Bitner, J., Zimbardo, P. G. 2011. Time Perspective, Emotional Intelligence and Discounting of Delayed Awards. *Time & Society*, 20, lk 346–363. Kättesaadav: <https://doi.org/10.1177/0961463X11414296> (12.02.2026).

Zajenkowski, M., Stolarski, M., Maciantowicz, O., Malesza, M., Witowska, J. 2016. Time to be smart: Uncovering a complex interplay between intelligence and time perspectives. *Personality and Individual Differences*. Kättesaadav: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160289616301891?via%3Dihub> (04.11.2025).

Zimbardo, P. G., Boyd, J. N. 1999. Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(6), 1271–1288. Kättesaadav: <https://psycnet.apa.org/record/1999-15054-013> (12.02.2026).

Teppo, M., Soobard, R., Rannikmäe, M. 2021. A Study Comparing Intrinsic Motivation and Opinions on Learning Science (Grades 6) and Taking the International PISA Test (Grade 9) [magistritöö]. Kättesaadav: https://www.mdpi.com/2227-7102/11/1/14?utm_source=researchgate (23.10.2025).

Terevisioon 2024. Terevisioon: Hariduslik ebavõrdsus Eestis. Kättesaadav: <https://jupiter.err.ee/1609501723/hariduslik-ebavordsus-eestis> (13.02.2026).

Valk, A. 2016. Soolised lõhed hariduses. Kättesaadav:
https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/haridusmin_soolised_lohed_hariduses.pdf (20.02.2026).

LISA 1. EESTI HARIDUSSÜSTEEMI TUGEVUSED JA NÕRKUSED VALDKONNITI

Õpivõimalused ja hariduse korraldus	
Tugevused	Kitsaskohad
Haridus on ühiskonnas väärtustatud nii riigi tasandil kui ka ühiskonnaliikmete hulgas.	Riigi, kohalike omavalitsuste ja erasektori vastutuse jaotus haridussüsteemis on ebaselge, mis raskendab koolivõrgu korrastamist ja juhtimist.
Eesti on võrdsete õpivõimaluste tagamisel ja hariduse kvaliteedilt maailma parimate hulgas.	Haridustasemete ja -liikide vaheline koostöö on nõrk ning õppeasutuste konkurents ei ole alati otstarbekas.
Eesti ülikoolid on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised ja avatud.	Erinevad õpiteed keskhariduses pole võrdselt väärtustatud ning neid mõjutavad mitmed sotsiaalsed ja isiklikud tegurid, mis süvendavad ebavõrdsust.
Alusharidus on kättesaadav ja valdav enamik eagrupist käib lasteaias. See loob hea eelduse sujuvaks üleminekuks kooliellu.	Poiste väljalangevus ja madalam õppeedukus põhikoolis on tüdrukutega võrreldes suurem ning tuleneb peamiselt hoiakutest, mitte võimetest.
Mitteformaalne õpe on hästi välja arendatud ja mitmekesine.	Piiratud ressursside tingimuses väheneb kutse- ja kõrghariduses õppe mitmekesisus ja hariduse piirkondlik kättesaadavus.
Täiskasvanute osalus elukestvas õppes on kõrge.	Puudub terviklik süsteem hariduslike erivajadustega õppijate toetamiseks ning

	olemasolevad tugimeetmed pole piisavalt tõhusad.
Koolipidajatel ja -juhtidel, õpetajatel ja õppejõududel on suur iseseisvus oma tööülesannete täitmisel, sh ressursside jagamisel. Kõrgkoolidel on suur autonoomia.	Varasemate õpi- ja töökogemuste arvestamine pole piisavalt juurdunud ning neid ei hinnata formaalõppes ega kutsete taotlemisel piisavalt.
Kodanikuühiskond panustab haridusse üha enam, nt Noored Kooli, Tagasi Kooli ja asendusõpetajate süsteem; innovaatilised hariduslahendused (koostöö idufirmadega); täiskasvanuhariduse edendamine.	Alus- ja üldhariduse kvaliteedi hindamine pole süsteemne ning hindamismeetodid on vähe seotud omavahel.
Riik kujundab hariduspoliitikat tõenduspõhiselt, kaasates üha enam teadlasi strateegiliste valikute tegemisse.	Täiskasvanute osalus elukestvas õppes on küll kasvanud, kuid osa sihtrühmi ja tööandjaid ei ole piisavalt motiveeritud oskusi arendama.
	Eesti üliõpilaste osalus õpirändes ei ole oodatud tempos kasvanud.
	Kõrghariduses on kiirelt kasvanud ingliskeelse ja vähenenud eestikeelse õppe osakaal.
Õpetajad, õpikeskkonnad ja õpikäsitlus	
Tugevused	Kitsaskohad
Ühiskonnas kehtivad väärtused ja inimeste hea funktsionaalne lugemisoskus ning matemaatiline kirjaoskus soodustavad enesetäiendamist.	Hariduse ja tööturu koostöö pole piisavalt tõhus ning täiendõppe potentsiaal on kasutamata.

Hästi toimiv tööjõu ja oskuste vajaduse seire loob tugeva sidususe hariduse ja tööturu vahel.	Täiskasvanud ja eriharidust vajavad inimesed kasutavad vähe oma õppimisvõimalusi.
Haridus ja tööturgu ühendavad kutse- ning kutsestandardid on süsteemselt seotud.	Riskirühmadele napib hariduslikku ja majanduslikku toetust tööturule sisenemiseks.
Tööandjatel on oluline roll hariduse põhivajaduste ja oskuste prognoosimisel.	Madalama taseme õppe ja ümberõppe võimalused on piiratud võrreldes kõrgema haridustasemega.
Rakenduskõrghariduse õppekavad on selgelt suunatud tööturule ja õpetajad on hinnatud.	Digioskuste tase on ühiskonnas ebaühtlane.
Kõrghariduses on õppurite osakaal kasvanud eriti IT- ja tervisevaldkonnas.	Karjääri- ja ettevõtlusõpe ei paku piisavalt võimalusi tööturuga tutvumiseks.
Kaasaegne kutse- ja kõrgharidussüsteem toetab koostööd tööturu ja hariduse vahel.	Kutse- ja kutsestandardite uuendamine ei käi tööturu muutustega sammu.
	Majandusstruktuur on liiga vähe lisandväärtust loov ning kvalifikatsioonide väärtustamine on ebaühtlane.
Õpetajad, õpikeskkonnad ja õpikäsitlus	
Tugevused	Kitsaskohad
Ühiskonnas kehtivad väärtused ja inimeste hea funktsionaalne lugemisoskus ning matemaatiline kirjaoskus toetavad enesetäiendamist.	Hariduse ja tööturu koostöö ei kasuta piisavalt tööandjate potentsiaali ning täiendõppe võimalused on ebapiisavad.

Hästi toimiv tööjõu ja oskuste vajaduse seire ning prognoosisüsteem seob hariduse ja tööturu.	Täiskasvanud ja madalama haridustasemega inimesed kasutavad vähe õppimisvõimalusi.
Haridus ja tööturg on ühendatud kutsestandardite kaudu.	Riskirühmade toetamiseks puudub piisavalt tõhus süsteem ja majanduslikud ressursid.
Tööandjad osalevad aktiivselt hariduse ja oskuste vajaduse kujundamises.	Madalama taseme õppe- ja ümberõppevõimalused on piiratud võrreldes kõrgema haridustasemega.
Rakenduskõrghariduse õppekavad on tööturule suunatud ja õpetajad on hinnatud.	Digioskuste tase on ühiskonnas ebaühtlane.
Kõrghariduses on õppurite arv IT- ja tervisevaldkonnas märgatavalt kasvanud.	Karjääri- ja ettevõtlusõpe ei paku piisavalt võimalusi tutvuda tööturuga.
Kutse- ja kõrgharidussüsteem toetab hästi koostööd tööturu ja haridussüsteemi vahel.	Kutse- ja kutsestandardite muutmine ei toimu piisavalt kiiresti vastavalt tööturu vajadustele.
	Majanduse madal lisandväärtus ja kvalifikatsioonide ebaühtlane väärtustamine pidurdavad tootlikkuse kasvu.

LISA 2. KIRJAVAHETUS ROBERT PAPPELIGA „HAKKAB LOOMA“ PROJEKTI ANALÜÜSIST

Tere!

Katsusin teha mingisuguse kokkuvõtte. Kui midagi jääb arusaamatuks või tahaksid rohkem teada, siis küsi julgelt.

Üldine taust

Esiteks, mainin ära, et kogu Hakkab looma! planeerimise protsess algas juba 3. aprillil 2024, kui kogunes esimest korda meie nõukogu. Unistusi hakkasime koguma alles 20. märtsist 2025. Algselt ei olnud noorte unistama kaasamine meie suurim prioriteet - alles aprillis ja juunis 2024 toimunud arutelude käigus leppisime kokku, et noored peavad olema kogu unistamise projektis eraldi fookus teiste suurte inimgruppide kõrval, nagu 2025. aasta laulu- ja tantsupeolised.

Reaalne töö unistamise läbiviimise planeerimiseks algas 2024. aasta detsembris, kui nõukogust välja kujunenud tuumik (Eva Truuverk, Ede Schank Tamkivi, Katri Gailit ja Kirsike Kukk-Viiol) hakkasid moodustama tiime, kes kogu projekti ellu viiks. 2025. aasta alguseks liitusid tuumikuga ka Tiivi Püvi ja Birgit Kermes. Kermese juhtida sai sündmuskorraldustiim, kelle ülesandeks sai läbi mõelda ja ellu viia, kuidas päriselt inimesed unistama kokku tuua. Kogu Hakkab looma! projekti keskmes oli väikestes gruppides unistamine meie väljatöötatud formaadi alusel, mistõttu oli vaja planeerida, kuidas tuua erinevaid inimesi üle Eesti füüsiliselt kaheks tunniks kokku, et koos ühisest tulevikust unistada. Ka minust sai kohe alguses sündmuskorraldustiimi liige.

Teisisõnu pidi meie tiim tooma üle Eesti kahe kuu jooksul kokku 30 000 inimest, kellest vähemalt 15 000 oleks alla 26-aastased. Minu isiklikuks vastutusvaldkonnaks saigi koolide ja noorte kaasamine vanuses 7-26. Tiimikaaslase Cassandra Luige vastutada jäi lasteaialaste kaasamine.

Noorte kaasamise plaan ja unistamise formaat

Esimese asjana oli vaja kaardistada, kui palju meil noori vanuses 7-26 Eestis on ja kuidas nendeni jõuda. Selles osas oli suureks abiks Eesti Noorteühenduste Liidu huvikaitse spetsialist Henry Kask, kes nõustas meid asjakohase statistika ja ENLi kogemustega. Selgus, et neid noori on Eestis ligi 200 000 ja ainuke koht, mille kaudu oleks võimalik võrdselt jõuda nii aktiivsete kui vähem aktiivsete noorteni, oleks koolivõrk. Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) avalehelt leidsime kõigi Eesti õppeasutuste kontaktide tabeli, üldhariduskoole oli seal kevade

seisuga 495.

Seega sai ülimaks eesmärgiks igast koolist vähemalt ühe klassi unistama kaasamine. Realistlikuks eesmärgiks seadsime kaasata vähemalt 15 000 koolinoort nii, et kõik maakonnad oleksid esindatud.

Selleks, et noortega grupiunistamine oleks üldse võimalik tuli ka kohendada Hakkab looma! formaaditiimi (juht: Ede Schank Tamkivi) loodud grupiunistamise formaati. Otsustasime originaalformaadi põhjal koostada kolm uut juhendit (1.-4. klassi juhend, 5.-9. klassi juhend, gümnaasiumi juhend), mis oleksid erinevas vanuses õpilastele eakohasemad. Põhierinevus algse formaadi ja uute formaatide vahel oli küsimuste arv ja raskusaste ning kes unistamisjuhina grupis unistamist läbi viib.

Need juhendid lisasime ka hakkablooma.ee lehele koos üldise juhendiga koolidele, kuidas oma koolis unistamist planeerida. Samuti tegime iga juhendi kohta ka ühe Youtube video, kus seletasime sama infot, aga videovormis.

Märtsi alguses käisin 1.-4. klassi ja 5.-9. klassi formaate katsetamas Tartu Erakooli LõunaTERA ja ProTERA koolides 3., 5. ja 7. klasside peal. (Kuna gümnaasiumi formaat oli printsiibis väga sarnane originaalformadiga, siis selle testimiseks erilist vajadust me ei näinud.) Sealt saadud tagasiside põhjal korrigeerisin formaate.

Küsimused on lahtise formaadiga, sest eesmärk on koguda inimestelt võimalikult eriilmelisi unistusi, ükskõik, kui pöörased need on. Selleks üritasime unistajaid küsimustega võimalikult vähe sisu osas suunata. Seda, kui palju abistavaid/suunavaid küsimusi kasustati, me ei tea. Formaati jagati õpetajatega ja 5.-9. klassi ning gümnaasiumi puhul ka õpilastega, sest neis vanuseastmetes viisid noored ise väikestes gruppides unistamisi formaadi järgi läbi.

Kuidas koole kaasata ehk kommunikatsioon?

Algusest peale oli meiega projektiga mõttega kaasas Rakvere Riigigümnaasium, kes lubas esimese koolina ja terve kooliga unistada 25. aprillil. Lisaks aitas kooli õppejuht Mihkel Kangur meid nõuga, kuidas ka teisi koole kaasta. Sellele lisaks konsulteerisime kaasamise osas veel Urmas Vainoga, kes oli kunagi läbi viinud üle-eestilist E-rehkendamist koolides. Nii Vaino kui Kanguri sõnul oleks kõige targem läheneda koolidele Eesti Koolijuhtide Ühenduse kaudu: ühendus edastaks info koolijuhtidele, kes omakorda kaasaksid oma kooli õpetajad.

Nii võtsingi ühendust Koolijuhtide Ühenduse esimehe Urmo Uibolehega, kes oli nõus nii meile edasi saatma, kui ka Õpetajate Lehes Hakkab looma! projekti reklaamima. (Lisaks juhtis tema Tartu Erakooli ja aitas mul enda koolide õpilastele tundidesse formaate tutvustama minna.)

Meie koolidele suunatud kommunikatsioon keskendus ühele päevale, 30. aprillile, mil olime planeerinud üle-eestilise koolide unistamise päeva. Kustusime kõiki koole just sellel päeval

unistama, v.a Rakvere Riigigümnaasiumi, kes avas koolide unistamise juba 25.04.

Saatsin välja umbes kolm meili veebruari lõpus, märtsi alguses ja samal ajal ilmus ka Uibolehe artikkel Õpetajate Lehes. Meilides saatsime koolidele kokkuvõtte kogu Hakkab looma! projektist, unistamis- ja muud juhendid ning üleskutse. Iga kool pidi leidma enda õpetajaskonnast ühe inimese, kes koordineerinuks just selles koolis toimunud unistamist ja oli kontaktisikuks mulle. Samad meilid saatsin hiljem ka üleriigilistele õpetajate ühendustele.

Veel kutsusime koolide unistamise koordinaatoreid osalema kahel veebiseminaril, mis toimusid märtsis ja aprillis, kus seletasin veelkord kogu põhilise üle ning vastasin nende küsimustele. Paraku registreerisid meilide tulemusel end märtsis vaid 10-15 kooli ning ka märtsi seminaril osales alla 10 koordinaatori. Teisel seminaril osales juba rohkem koordinaatoreid. Veel korraldasin ühe füüsilise näidisunistamise õpetajatele Tartu Erakooli TäheTERA majas, kus osalised mõned õpetajad Tartust ja Viljandist.

Kuidas tegelikult koole kaasata?

Saime kiirelt aru, et kõige tõhusamaks kaasamise meetodiks on helistamine ehk otsesuhtlus. Seega alustasime märtsi lõpus koolide läbihelistamisega. Selleks oli meil väike kolmeliikmeline vabatahtlike tiim, kes EHISest saadud kontakandmete tabeli põhjal kõikide maakondade koolide juhte järjest läbi helistasid.

Helistamine oli kogu koolide kaasamise projekti kõige tõhusam, aga ka koormavam osa. Tihti ei olnud kontaktid helistamise hetkel kättesaadavad, suunasid helistajaid edasi mõne teise koolitöötaja poole või palusid endale mitu korda tagasi helistada. Helistamine kestis mai lõpuni.

Ma ise koolidele küll ei helistanud, kuid väga paljud koolide koordinaatorid helistasid lisaküsimustega enne unistamist ise mulle.

Väga paljud kõne saanud õpetajad väitsid, et 30. aprilliks nad unistama ei jõua, mistõttu lubasime neil siis unistada mõnel muul päeval kooliaasta lõpuni. Osad koolid unistasid ka 30.04. Kaasa ei aidanud ka see, et kevad on teadupoolest eksamite ja arvestuslike tööde tõttu koolides üleüldiselt kõige kiirem aeg.

Umbes aprilli lõpuks võtsime nii Hakkab looma! tiimi kui nõukoguga vastus otsuse, et koolide kaasamisest saab kogu projekti prioriteet nr 1, sest nii on kõige tõenäolisem võimalikult palju unistusi kokku saada.

Lisaks helistamisele ja koolijuhtide ühenduse meilidele, palusime ka Haridus- ja Teadusministeeriumil infot koolidele edastada. Algul tuldi kaasa suure entusiasmiga, kuid mida aeg edasi, seda vähem oldi meiega koostööst huvitatud. Siiski postitas minister Kristina Kallas ühe unistama kutsuma video Haridus- ja teadusministeeriumi sotsiaalmeediasse. Kõige suurem kasu oli haridusministeerimist õigusliku analüüsi koostamisel, kus selgitati, kuidas

koguda alaealiste unistusi nii, et nende isikuandmed oleks kaitstud.

Lootsime, et ka ajakirjandusväljaanded aitavad meil koolide unistamist kajastada, kuid ainukese kanalina tegi seda TV3, kes käis Rakvere Riigigümnaasiumi unistamist filmimas. 30. aprillil vastas üks ERRi korrespondent meie ettepaneku peale ühes piirkonnas unistavaid noori intervjuerima minna, et unistamine on liiga igav.

Kaasamise tulemus

Põhiliselt helistamise tulemusena saime lõpuks 122 koolilt jah-sõna, et nad osalevad vähemalt mõne oma klassiga unistamisel ja eeldatavaks unistavate noorte arvuks sai peaaegu 15 000.

Tegelikkuses saatis meile oma unistuse umbes 5000 noort, mis moodustas kõigist Hakkab looma! umbes 6000 unistajast valdava enamuse. Õnneks unistas noori igast vanusest ja maakonnast. Seda, kas ja kui palju võis olla neid unistajaid, kes unistasid, aga unistusi meile ära ei saatnud, me ei tea.

Sellest kõigest kirjutasin ka Postimehe oktoobrikuisesse Trinokli väljaandesse loo: <https://trinokkel.postimees.ee/8342135/noorte-haal-robert-pappel-mina-tean-millised-tulevikust-unistavad-eesti-noored>

Soovin sulle edu uurimistööga ja jään väga tulemusi ootama!

Parimat

Robert Pappel

Hakkab looma! sündmuskorraldustiim

robert@hakkablooma.ee

Tel: +372 56687847

<https://hakkablooma.ee/>

LISA 3. KOODIRAAMAT

kate- goori a	koodi nimi	koodi kirjeldus	näited
Õp eta	õpetajate käitumine	näitab, millist käitumist õpilased ootavad õpetajatelt	Õpetajad annavad igas tunnis kommi; õpetajate rahulolematust; Õpetajad ei oleks liiga karmid; Mul on tore õpetaja; et õpetaja jääks samaks; et ei oleks ranged õpetajad
	õpetajate pädevus ja roll	näitab, millist professionaalsust ja rolli õpilased õpetajatelt ootavad	oleks rohkem haritud õpetajad, kes räägivad Eesti riigikeelt ja oskavad õpilastega suhelda ning neid aidata; õpetajad oleksid tööl, mitte robotid; robotid ei võtaks üle õpetaja rolli
	õpetajate järelkasv ja palk	näitab, et õpilased tunnevad õpetajate rahalist olukorda olulisena	Loodan, et Eestis on õpetajate palka tõstetud; õpetajatele RAHA juurde leida
	kooli- töötajad	näitab, et õpilased puutuvad kokku kõigi töötajatega koolimaja peal ning et nende roll on oluline	viisakad koristajad koolis; AI on koolis direktoriks
Sõ tsi	sõbralikud ja toetavad klassi- kaaslased	näitab, et õpilased hindavad positiivset atmosfääri ja kommuuni tunnet	Lapsepõlves kõik unistasid koolist nagu teisest kodust ja nii see on, aga mitte hariduse poolt, vaid inimestest, kes sind ümbritsevad; Koostöö, rohkem kompromisse ja aru saadavust üksteise vahel; Me tahame enda ümber inimesi kes on ka praegu meie ümber ja kes toetavad meie unistusi; peame me koostööd tegema; inimesed meie ümber on toredad ja toetavad; peaksime elama tervislikult ja hoidma ennast ja teisi meie ümber; inimesed kohtlevad üksteist hästi; ümbritseda end toetavate inimestega; kuuluda toetavasse keskkonda; leida uusi sõpru; Olla teeneteisele rohkem toeks ja abistada keda vaja; toetavaid inimesi; rohkem korda ei karjuta tunnust ega koridoris; Et kõik aitavad kõiki ja kõigil on hea tunne; Et lapsed oleksid koolis rõõmsad, mängivad koos ja teevad õpetajale kingitusi; Võiks olla rohkem sõpru; Et koolis näeksin rohkem oma sõpru; noored istuksid vähem ekraanis; inimesed enam ei valetaks; et kõik oleks sõbrad; oleks palju parem klassis koos teistega; sõbrad elaksid üksteisele lähemal ja saaksime üheskoos elu

			nautida; rohkem austust, usaldust ja üksteise mõistmist
positiivne õpi-motivatsioon	näitab, et õpilastel on motivatsioon õppida ja areneda		hästi õppida; Õppida korralikult; käia koolis saada häid hindeid; Koolis õppida ja tähelepanelikult kuulata; puhkust ja haridust vaja; õppida palju; harida end; Oma unistusteni jõudmiseks peame rohkem pingutama, treenima ja õppima; Hea haridus, kõvasti õppida selleks, et saaksin olla üks otsustajatest; unistame gümnaasiumisse minemisest; õppida, arendada oma oskusi ja teadmisi, kool edastab sulle hea päriselu oskuste arendamist; käia koolis, õppida ja targaks saada; õpiksime hästi ja saaksime hea hariduse; Edukad ja targad inimesed võiksid anda inimestele ideid kuidas nemad saaksid ka olla nagu tema, Siis saavad teised inimesed ka olla edukad; Esiteks keskendume me haridusele – anname endast parima koolis, õpime järjepidevalt ja kasutame võimalusi, mis aitavad meil areneda; Lapsed käivad vabatahtlikult koolis; hästi õppida; õppida palju; õppida hästi, et saada hea töö ja saada palju raha; Iga päev tasub õppida midagi uut; saaksime õpida; Unistan omandada kõrgemat haridust; minna gümnaasiumisse; Praegu unistan heast gümnaasiumist; õppida rohkem koolis; · Saaksin kooliskäia ja see täituks; Rohkem õppida aga vabatahtlikult
kiusamis-vaba kool	näitab, et õpilased tahavad end ümbritseda mõistvate inimestega		Ei kiusataks; Ei kiusata; kiusamist on vähem; Unistan, et minu lapsed ei pea muretsema, et keegi neid kiusab või midagi juhtuks nendega

Ha rid	mitme- kesisem koolilõuna	näitab, et õpilased soovivad mitmekesisemat koolilõunat	Koolisöökla võiks olla, kus sa saad valida toitusid, erinevaid asju; saada valida ise, mis söögiks on; rahapanus kooli toidu kvaliteedi parandamiseks, Viia läbi toidueelistuste kohta küsitlus; Tasuta haridus ja söök koolis; Toidumenüüs pakutase tulevikus McDdonaldsit ja wagyu steaki, Söögivahetunnid on pikad ja enamus aega ongi mõeldud söömisele, sest kaasaegsed masinad võimaldavad õpilastel toidu ekraanidest minututega ära tellida; Koolis võiks olla kohvik; Et sööklas oleksid head toidud; Et ma lõpetaksin kooli kiituskirjaga
	hariduse kätte- saadavus	näitab, et õpilased tunnetavad hariduskeskuste probleeme	võiks maagümnaasiumid alles jääda; kutsekoolid ja gümnaasiumid võiks alles jääda; hariduseasutuste nappus maa piirkondades on probleem; noortel on parem transport koolidesse
	rahaliselt tasustatud õppimine	näitab, et õpilased soovivad õppimise eest rahalist tasu	sooviks heade õpitulemuste eest stipendiumit; unistame, et heade hinnete eest koolis saaks palka; Õpilased saavad õpitulemuste eest saadud protsente kasutada boonusrahana ühiskonnas; päeva palk õpilastele
	kergemad koolipäevad	näitab, et õpilased soovivad lühemaid ja paindlikumaid koolipäevi	Koolis võiksid olla pikemad vahetunnid; koolipäevad võiksid lühemad olla, iga päev näiteks 4 tundi; Tunnid võiksid olla õhtul ja huviringid hommikul, siis sa saad emotsiooni hommikul ja pole ühtul nii väsinud; vara koju saamisest; Paljud õpijad ei viitsi õppida nii palju õppeaineid ja niisuguses suures mahuses; Koolis käimine on õpilase poolt valitud vaba graafiku alusel; Kooliajad teeme nii, et kool hakkab hiljem; Unistan, et koolipäev saaks läbi; koormust vähemaks võtta; Päevas 1 tund; Vahetunnid pikemad; Et kogu aeg oleks ainult 4 tundi; Koolipäev hakkab hiljem. 10.00; et koolipäevad algaksid hiljem, sest siis saab kauem magada
	vaheaegade igatsus	näitab, et õpilased ootavad puhkust ja vaheaegu	suvevaheaeg; Unistan, et võiks rohkem vaheaegu olla koolis; suvevaheaeg algaks varem; Unistan et tuleks juba suvi; suvevaheajast; suvevaheaeg; suvevaheaeg 2 aastat; Koolivaheaegu ei oleks; Soovin, et suvi oleks pikem

	tasuta haridus	näitab, et õpilased soovivad, et tasuta haridus säiliks	ülikooli haridus võiks olla tasuta; Võiks olla rohkem tasuta (eriti osad ained ülikoolis); Tasuta haridus; haridus on tasuta
	kodutöid/eksameid ei ole	näitab, et õpilased ei soovi kodutöid teha	Ei jäeta kodutöid; Esmaspäevaks ei oleks õppida; eksameid ning kontrolltöid ei eksisteeri
Õp	pi tehnoloogia integreerimine	näitab, et õpilased soovivad rohkem tehnoloogiat õppimises	paljud virtuaalprillidega, õppides; saaksin tahvliga või arvutiga kooli tulla; õppimine arvutis; parem koolitehnika; Õpilastele tasuta digivahendid; Koolides on juba robotid abiõpetajana; Koolides ei peaks enam kirjutama, paned telefonis äpi tööle ja vihikus on read mis loevad su mõtteid; Õppetöös mängib tähtsat rolli elektroonika ja õpilaste teenindajad näiteks sööklas on robotid; õpikute asemel on tahvelarvutid; õppetarbed elektroonilised; on robotid, kes sind õpetavad; Kiibid mis muudavad inimesed targemaks; Haridus oli parem ja rohkem digitaalsem; toitu andsid masinad; Nutikool
	mitmekesisemad ja huvidele vastavad tunnid	näitab, et õpilased soovivad rohkem valikuvõimalusi ja huvitavaid tunde	põnevad tunnid; Rohkem üldainete tunde (kunst, käsitöö, informaatika jt); Aastal 2050. on koolides uued ja huvitavad õppeained; Haridussüsteemis võiks olla selgemalt erinevaid asju, mis aitavad sul selgusele saada, kelleks sa saada tahad ja koolis võiks õpetada seda, mida pn päris elus vaja; tasuta surfikursusi; kusjuures kõiki sporte saab valida ka valikainetena; Paljud õpijad ei viitsi õppida nii palju õppeaineid ja niisuguses suures mahuses; kõik gümnaasiumid peavad olla kallakuga; Me õppisime praktilisi oskusi ja saime ise valida, mida tahame õppida; Lihtsamad õppeained; Et koolis saaks rohkem õppida ja lugeda; Et huviringid võiksid järgmine aasta jätkuda; Võiks olla rohkem kehalise ja matemaatika tunde; et ainus asi mis koolis õppiksime oleks ujumine; Ma tahaks, et tulevikus oleks uusi huvitavaid tunde ja huviringe; Tahan, et 25 aasta pärast oleks lastel koolis parem õppida, see tähendab kehalise kasvatuse tunde oleks rohkem ehk

			liikumist; Muusikat ja matemaatikat võiks olla rohkem; looduse õpetuse tunde võiks vähem olla; Koolis vabatahtlik magamis tund; kehtas rohkem mängu mitte ainult jooks
koolimaja- välised tunnid	näitab, et õpilased soovivad kooli tegevusi väljaspool klassiruumi ja looduses		Iga kooliõpilane saab kord nädalas ühe koolipäeva veeta looduses või virtuaalreaalsuses õppides; Kooli asemel on e-õpe; On ainult e-õppe; Väiksema pikkadest õuetundidest; Koolitunnid võiksid olla rohkem looduses, et kuulata ja näha, mis looduses toimub; koolielu tulevikus toimub Kariibi meres, mõnel ilusal saarel. See tähendab, et tundide konsultatsioon on tihedalt seotud looduse ja merega; Sai õppida koolis, kodus või virtuaalreaalsuses; ainult e-õppe; Koolitöö toimub kodus; Koolis on rohkem tunde, kus ollakse õues; kool oleks alles ja jätkuks õpe
koolimaja ja -keskkond	näitab, et õpilased tunnevad koolimajas teatavatest mugavustest puudust		koolialal on puhketoolid; Igas klassis on WC; Igal lapsel on oma poksike, kus nad saavad vahetunnis kõike teha (WC, magamisnurg jms); Bassein igas koolis; Kõikidel korrustel oleks mängutuba vahetundideks; Koolimaja võiks olla suurem; Et ma lõpetaksin kooli kiituskirjaga; Kool oleks suur; koht võiks olla koolis kus saab olla telefonis; · Soovin, et koolis oleks puitoolide asemel pehmemad toolid või isegi kiiktoolid; Kool on uuem; Koolis oleks rohkem kappe ja sinna saab panna riided ja raamatud on kapis, et ei peaks kaasa võtma ja jalanõud on kappide all; Kooliklass võiks olla nii, et lauad on koos, et oleks ruumi ja tantsimise ruumi; oleks sama koolimaja

	rohkem sportimisvõimalusi	näitab, et õpilased soovivad rohkem kehalist tegevust ja spordi võimalusi	Spordis võiks olla suuremad trennivõimalused maakohtades; koolis on palju liikumisvõimalusi; vahetundides oleks mängud; õpilastel on tundide ja vahetundide ajal võimalus õppida, ujumas käia ja päevitada. Kool pakub õpilastele päiksekreemi, ujumisriideid; Suurt tähelepanu on pööratud ka spordialadele, näiteks ratsutamisele kooli oma hobustega; Lisaks on koolis väga võimla suurune võrkpalliplats ja ujumistunnid, mis otseloomulikult toimuvad ookeanis;
Va stu	kooli ei ole	näitab, et õpilased ei soovi praeguses koolis käia	Et koolis ei peaks käima, aga lapsed oleksid ikka targad; et soovime tagasi lasteaeda minna; et kool juba läbi saaks; viimati tundis rõõmu sele üle, et kohge algab 2 päevane vaheaeg; et ei oleks kooli; hetkel unistame koolist ära saada; Praegu unistame, et kooli poleks; ei pea koolis käima; koole pole; Lasteaias unistasin koolist, koolis unistan tagasi lasteaeda minekust; Unistan, et mitte koolis käia; Unistan sellest, et koolid suletakse; vabadus õppida; Praegu unistan koju minekust; et kooli poleks; unistused koju minna
	negatiivne vaade praegusele koolile	näitab, et õpilased hindavad praegust kooli negatiivselt	Haridussüsteem võiks olla kordades parem kui hetkel; haridus on kehvapoolne; harimatu rahvas on piinlik; Et kool saaks paremaks paigaks; nägime uuenduslikke lahendusi koolis; Tahaks kuskil heas koolis käia; Viimasel ajal haridussüsteem langeb; Hariduses oli palju võimalusi; haridusprobleemid; haridussüsteem on sama; Haridus oli parem; Et kool poleks nii range; Eesti võiks olla hariduse vallas parim riik, sest käesoleval ajal on meil hea tase ja tasuta põhihariduse; Et koolis ei oleks nii raske; Et kool jääb samaks; kool oleks alles ja jätkuks õpe

RESÜMEE

Uurimistöö „Eesti noorte ettekujutus haridussüsteemist aastal 2050 „Hakkab looma“ unistamistalgutele saadetud visioonide põhjal“ panustab hariduse edendamisesse, luues pildi Eesti noorte visioonidest ning analüüsid, kuidas need erinevad praegustest riiklikest arengusuundadest ja teadusuuringutes esile toodust. Töö lähtub vastuolust Eesti hariduse kõrgete õpitulemuste (sh PISA testides) ja õpilaste madala heaoluhinnangu vahel, mida pole õpilaste vaatepunktist varem uuritud.

Teoreetilises osas antakse ülevaade Eesti haridussüsteemist ja selle arengusuundadest, sh reformidest nagu õpikohustuse pikendamine 18. eluaastani. Õpilaste rahulolu käsitlevad uuringud näitavad peamiste probleemidena kurnatust, küünilisust ja motivatsioonilangust ning toovad esile, et heaoluhinnang langeb vanuse kasvades. Riiklik arengukava ja teadusuuringud rõhutavad samal ajal vajadust suurendada hariduslikku võrdsust, õpetajate tuge ning õppijakesksemat lähenemist.

Empiiriline osa põhineb üle-eestisel „Hakkab looma“ osalusprojektil, mille käigus koguti 6226 unistust, neist 4341 (69,7%) õpilastelt. Uurimismeetodina kasutati induktiivset kvantitatiivset sisuanalüüsi tehisintellekti toel. Unistustes oli 466 kooliga seotud soovi, mis jaotati 21 teemakoodiks ja mis omakorda koondusid viide põhikategooriasse: sotsiaal-emotsionaalne heaolu (31,1%), õppimise sisu (24,3%), haridussüsteemi korraldus (23,3%), vastumeelsus kooli suhtes (11,2%) ning õpetajatega seotud unistused (10,1%). Tehisintellekti kasutamine võimaldas mahuka andmestiku efektiivset töötlemist, kuid eeldas tulemuste uurijapoolset kriitilist ülevaatamist ning ei taga täielikku tõlgenduslikku täpsust.

Analüüsi tulemustest selgus, et Eesti noorte visioon tuleviku haridusest ei keskendu akadeemilisele tulemuslikkusele vaid eelkõige psühhosotsiaalsele kvaliteedile. Noored väärtustavad haridust ja soovivad õppida, kuid ootavad toetavamalt keskkonda, vähem koormavat ja tähenduslikumat õpet. Tulemused viitavad kvaliteedikriteeriumide ümbermõtestamise vajadusele: ei saa enam hinnata üksnes õpitulemuste põhjal, vaid arvesse tuleb võtta ka õpilaste heaolu, kogemust ja üldpädevusi. Noorte ettekujutused pakuvad seetõttu olulist sisendit hariduspoliitika kujundamiseks ning rõhutavad vajadust siduda akadeemiline edukus inimkeskse koolikultuuriga.

ABSTRACT

This research paper, *“Estonian Youth’s Perception of the Education System in 2050 Based on Visions Submitted to the ‘Hakkab looma’ Dream Initiative”*, contributes to educational development by providing a systematic overview of Estonian young people’s future-oriented visions and examining how these relate to current national policy and research. The study addresses the tension between Estonia’s high academic achievement (including strong PISA performance) and students’ comparatively low self-reported wellbeing.

The theoretical framework outlines the Estonian education system and recent reforms, including the extension of compulsory education to age 18. Research identifies student exhaustion, cynicism and declining motivation as key concerns, with wellbeing decreasing as students grow older. At the same time, policy and research emphasise educational equity, stronger teacher support and a more learner-centred approach.

The empirical analysis draws on 6,226 submissions to the “Hakkab looma” project, 4,341 (69.7%) of which were contributed by students. Of these, 466 school-related wishes formed the dataset. Inductive quantitative content analysis supported by artificial intelligence was employed; although AI enabled efficient processing, all results were critically reviewed by the researcher. The wishes were grouped into 21 thematic codes and five overarching categories: socio-emotional wellbeing (31.1%), learning content (24.3%), organisation of the education system (23.3%), aversion to school (11.2%), and teacher-related aspirations (10.1%).

The findings show that young people prioritise psychosocial quality over academic performance. While they value education and wish to learn, they call for a more supportive environment, reduced pressure and more meaningful learning. The results suggest that educational quality should be assessed not only through academic outcomes but also through student wellbeing, experience and transferable competencies, underscoring the need to align academic excellence with a more human-centred school culture.